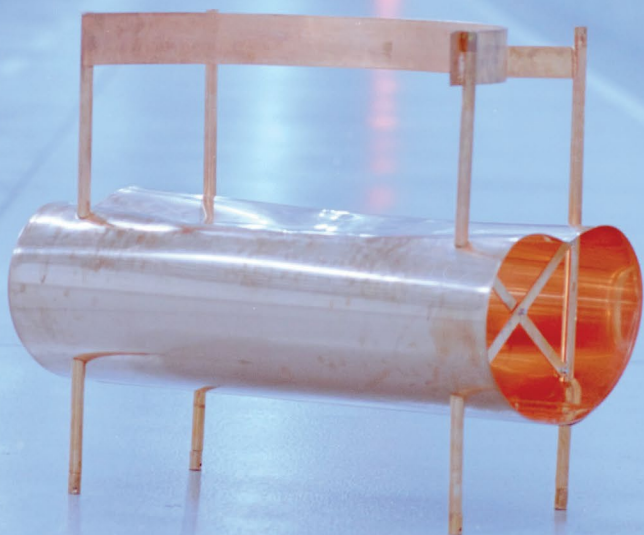

AOKRIF

Irodalmi Folyóirat • 2023. nyár
XVI. évfolyam 2. szám

Apokrif

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
XVI. évfolyam, 2. szám
2023. nyár

Megbízott főszerkesztő
Murza Timea (próza)

Szerkesztők
Kerber Balázs (vers)
Mizsur Dániel (kritika)
Veress Dániel (kép)
Tamás Péter (műfordítás)

Alapító főszerkesztő
Nyerges Gábor Ádám

”
A mozdulatok
hiánya fáklya.
”

Munkatársak
Dénes Gergő (korrektúra)
Edvy Athina (szerkesztőségi asszisztens)
Molnár A. Aliz (tördelés, címlap, Apokrif Online)

Szerkesztőség
1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1
Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473
apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.com>

Felelős kiadó
Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Nyomda
Könyvpont Nyomda Kft.
Felelős vezető: Gembela Zsolt

A folyóirat emblémája Hlatki Dorottya munkája.

Copyright © 2023 Az Apokrif 2023/2. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 500 Ft
ISSN 2060-3207

Szépirodalom

- 8 Istók Anna**
Credo
- 11 Závada Péter**
Kenózis; Nessos
- 14 Bódi Péter**
Szilveszter éjszaka
- 24 Király Csenge Katica**
alvad; Euridiké
- 25 Réder Ferenc**
Legyen meg; Zakeus
- 26 Zeck Julianna**
A révész
- 34 Endrey-Nagy Ágoston**
hüllőagy; november tarot
- 36 Papp-Sebők Attila**
(különbségtétel)
- 38 Suba Dániel**
Jég
- 42 Vasas Tamás**
Ambulánsok
- 45 Tóth Kinga**
Lombikok anyák napjára, gyereknapra

46 Gubicza Gábor
Rajz

50 Petrence Sándor
A tiszta ísz kritikája; Vigasság és móccer

Látószög

54 „Még nem elég paraszt”
(Az AU Műhely és Veress Dániel beszélgetése)

Látótávolság

63 Fejérvári Katalin: Útikönyv a magyar hétköznapiakhoz
(Darvasi László: Az év légiutas-kísérője)

68 Demeczky Ádám: „Egy oroszslánsörényű rendőrlány és a kollégája kísérték ki az épületből”
(Mán-Várhegyi Réka: Vázlat valami máshoz)

73 Szabó Tamara: Mindennapi szorongásunk add meg nekünk ma
(Fehér Boldizsár: Nem nagy ügy)

Illusztrációk

A lapszám képeit az **AU Műhely** munkái és fényképei közül válogattuk. A borítón a Néprajzi Múzeum Székátiratok kiállítására készült vörösréz gondolkodószék látható (2022, fotó: Szász Marci).

AU Műhely
Krespel tanácsos háza, 2022
Documenta fifteen, Kassel
(fotó: Zoltai András)

Istók Anna

Credo

ötévesen
isten a sarokba bújik
elé térdepeltetnek
vétkeimet meggyónni
a vakolat mintáiba
karcolta a szobafestő
a tízparancsolatot
ujjammal tapogatom
Braille-írást keresek
ne mozogj!
lábam zsibbadásába
költözik észrevétlen

isten talán
a miatyánkba bújt el
szétszedem szavakra
hangokra és ékezetekre
hátha megtalálom
az agglutinációban
a nyelvtandolgozatom
hibáiban
isten a nyelvem alá bújik
félek hátha lenyelem
gombóc van a torkomban

húszévesen isten
bennem bújik el
felelős vagyok érte
nem paráználkodhatok
ölhetek lophatok
kedvemre és főleg nem
hívhatom őt feleslegesen
szegény izomsorvadásos
istenke nemhogy járni
még beszélni sem tud
vigyáznom kell rá
hisz szülőanya lettem
jelbeszéddel kommunikálunk

isten jól tudom
a többi emberben bújik el
ott van minden bűnösben
és áldozatában
az erőszaktevőben és
a megerőszakoltban
és nekem most már
szeretnem kell mindet
én sem élek örökké
nem tévedhettek

isten azt hiszem
vagy leginkább csak sejtem
a nap mögé rejtőzött
de bizonyosat nem tudok
mert belenézni
lehetetlen
ezért aztán megpróbálom
bebizonyítani hogy
a létezés csak egy
nyelvi probléma
és igazából most sem
tudok többet
mint amikor hittanórán
a miatyánkot tanultam
gombóccal a torkomban

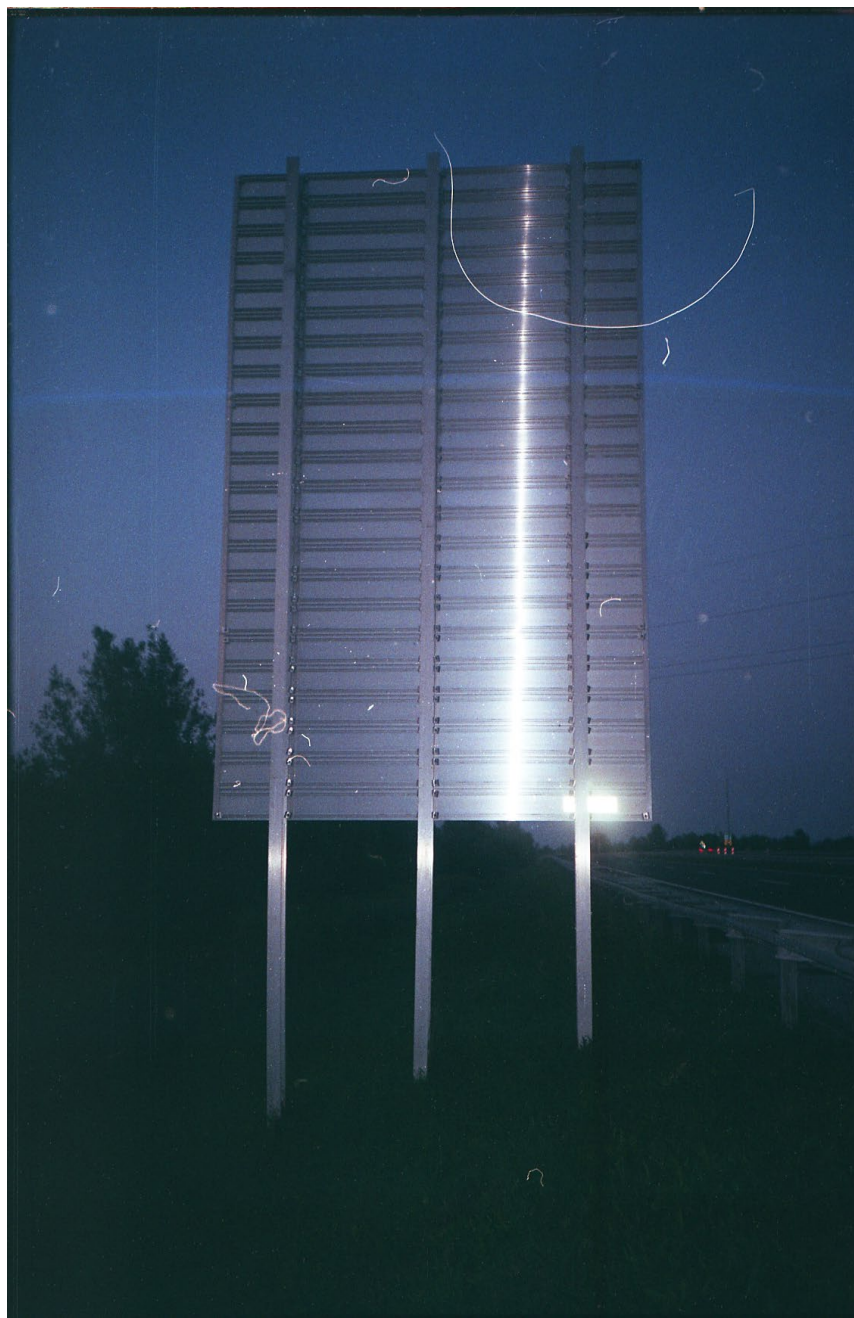
Závada Péter

Kenózis

Mint a remeterák, mely hátrahagyja házát,
hogy újat keressen, Krisztus is megüresítette
magát, és akár egy tolvaj, az éj leple alatt
kifosztotta saját birtokát, mert tudta,
az isteni dicsőség nem lehet zsákmány.
A puha belső elhagyta a halandó testet,
akár egy közönséges kürtcsiga meszes vázát,
ami pedig visszamaradt, hasonlóná vált
az emberhez, és megalázkodott. De az isteni rész
tovább vándorolt, beköltözött a hitetlenekbe,
a sötétben tátongó, megváltó alakú űrbe,
hogy nekik is részük legyen a könyörületben.
Akárcsak e mélytengeri tízlábú, Krisztus is
éjjel-nappal táplálék után kutat, szívesen
fogyaszt dögöket is, így mérgezést okozhatnak
neki a szennyezett állattetemek, de gyakran
megosztja lakhelyét a társuló tengeri rózsával,
mely nem más, mint az emberek hullámmzó hite,
és bízik benne, hogy e karjaival tapogató,
rikító virágállat útját állja a betolakodónak.

Nessos

Úgy aránylik az egész robusztus tömeg
a nagyobb, lószerű alsó részhez,
ahogy az alsó rész viszonyul az emberi
felsőtesthez, tökéletes aranymetszésről
beszélünk tehát, nem csak a gízai piramisok
vagy a reneszánsz festmények arányaiban
érhető tetten a logaritmikus spirál,
hanem bizonyos tengeri csigák és kagylók
mészvázában is fölfedezhető, ettől tudnak
arányosan növekedni, mintha saját magamba
tágulnék apránként bele, belülről közelítve
határait, vagy a felelősségtudat telepszik rá
bennem az ösztönökre, az együttélés
normái zabolázzák meg a frivol vágyakat,
az erőszak, a vérbe és ondóba áztatott ing,
vagy a hősi máglyahalál képét, mintegy
saját magamat ülöm meg szilaj derékkal,
de egy kentaur magáról hogy tud leszállni?

Bódi Péter

Szilveszter éjszaka

Érzem, ahogy savasodni kezd a combizmom, a vádlim kissé görcsöl, a mellkasomban pedig fullasztó nyomás tombol, amiről mindig az jut eszembe, hogy olyan, mintha vért lélegeznék be. De még hajtom, pár száz méterenként emelve a sebességen. Valamiért szeretek minden edzést úgy zárni, hogy a végére kiköpjem a tüdőm, hogy teljesen lefárasztam magam. A következő emelésnél érzem, hogy elértem a csúcst. Megpróbálok a futópad részévé válni, és egy pillanatra mintha összejönne: hallok a ritmikusan odacsapódó talpam, a légzésemmel és a gép zúgásának ütemével szinkronban, egyre erősebben, miközben a teremben játszott zene mintha elhalkulna. Egy darabig a légzésem is követi a ritmust, de nem sokáig, mert aztán szaporodni kezd, majd szinte már fulladozni kezdek. Leállítom a gépet, lihegve sétálok rajta egy darabig, de közben olyan erősen tör rám a légszomj, hogy le kell szálljak. A térdemre támaszkodva szenvedek, miközben egy srác ránéz a futópad kijelzőjére, majd elismerően bólogat, én meg csak azon tudok gondolkodni, hogy lehetőleg ma ne okádjam ki magam.

Sokat nyújtok, szinte már indokolatlanul. Lezuhanyozom, majd záráskor távozom. Pontosan két óráam van éjfélig. Meglepően enyhe az időjárás, sétálok hazáig. Eszembe jut, hogyan telt az elmúlt néhány év szilveszter estéje. Némelyik megőrülős volt, némelyik unalmas. Egyvalami volt közös mindegyikben: Laci haverom mindig ott volt, az elmúlt öt-hat évben biztosan. Elképzelem, most milyen lehet az estéje abban a német kisvárosban, ahová kiköltözött Enivel, a feleségével és Bálinttal, a szűk egyéves gyerekükkel. Gondolom, isznak és zabálnak, a Netflixen néznek valamit, a gyerek talán már alszik. Szinte hallok a fejemben, ahogy Eni megkérdezi Lacitól, *hogy fogják*

megnézni a Himnuszt meg a köztársasági elnök beszédét, ha egyszer Németországban nincs normális tévéjük, de Laci biztos tudja a választ: az állami televízió sugárzásai online is elérhetőek. Ott fognak állni a laptop előtt, és azt a faszt nézik majd, legalábbis Eni, mert Laci a jelnyelves csajt fogja bámulni, nem is azért, mert annyira bejön majd neki, hanem inkább azért, mert szeretné megérteni, hogy mi alapján döntötték el, mit hogyan kell elmutogatni. Persze, a megértés igényéhez hozzátartozik a jelnyelves csaj külleme is.

Nem jöttek haza karácsonyra, Laci haverom nincs olyan jóban a szüleivel, akik közül az egyik amúgy is átdolgozta a karácsonyt egy nevelőintézetben, míg a másikuk gyakorló alkoholista, a legcsekélyebb motivációval a fia családja iránt. Eni pedig összeveszett a szüleivel, nem támogatták a kiköltözést, és azt, hogy el lesznek szakítva az unokától. Tehát: Laciék nem Magyarországról hazacsomagolt maradék bejgliket és házi pálinkát esznek és isznak, hanem valamit a közeli Lidl kínálatából. Szerencsétlen Laci barátom. És ez az ember az előző szilveszterkor még reggel hatkor verte be az aznap esti ötödik ekijét, hogy az utolsó szettet is végig tudja darálni a SYMA csarnokban, lehányt felsőben, úgy, hogy az egyik cipőjét addigra már elveszítette. Ezen jót nevetek. Felhívom ezt a faszt.

– Na szევassz, te anyaszomorító! – veszi fel a telefont Laci. A hangja halovány mása önmagának: sakálrészeg.

– Mi van, te utolsó strici! Hogy telik a szilveszter?

– Áh, lófasz, haver.

– Hogy érted?

– Eni, bazdmeg, már alszik. De szerencsére Bálintka is.

– Hogyhogy alszik?

– Fáradt volt kurvára az elmúlt napok miatt. Ez a gyerek még mindig csak bömböl egyfolytában.

– Akkor? Egyedül iszol?

– Ja, hát faszom, úgyse voltam sokat egyedül mostanában.

A hangjából persze kihallom, hogy szíve szerint most is lehányt pólóban veretné, fél pár cipőben.

– Emlékszel, tavaly mekkorát mentünk?

– Pfff.... ne is mondd, tesó.

– De talán majd jövőre összehozunk valamit

– Jah. Lehet... És te? Hogy vagy? Merre mész?

– Valami random buliba. Lassan indulok, csak fel akartalak hívni előtte.

– Jól van haver, élvezd ki helyettem is.

– A meló milyen?

– Hát... szar. Meló. Neked?

– Ugyanaz.

Nem mond semmit, de hallom, ahogy matat, majd kinyit egy ajtót.

– Kitartást, Laci.

– Figyelj, ez még nem olyan szar.

– Hogy érted?

– Dumálgattam ezzel-azzal, kicsit elkapott a nosztalgia. Emlékszel Tomira?

Egy darabig együtt jártunk edzeni, de évek óta nem hallottam róla.

– Persze. Mi van vele?

– Lent dekkol, bazdmeg, egy dohányboltban, és ő viszi az éjféli műszakot.

– Komolyan?

– Jah. Én legalább a családommal vagyok – mondja, majd rágyújt.

– Hm. Fura. Nem tudod, hol?

– Miért?

– Van egy ötletem. Vennem kéne valami alkoholt a bulira is, ahova megyek, lehet, beugrom ahhoz a faszhoz, biztos örülne neki.

– Rendes vagy. De a tököm tudja igazából.

– Hm...

– Figyelj, utánakérdezek. Géza vágja. Mintha mondta is volna, mert ráadásul kint van a picsában valahol.

Már majdnem hazaérek, mikor megkapom a címet: tömegközlekedéssel közel nyolcvan perc odaérni. Tényleg kint van a picsában. Otthon kiteszem a szétizzadt cuccaim, lenyomok egy proteinshake-et és néhány olyan készítményt, ami a regenerálódásban segít. Bár szteroidokat nem szedek, azért táplálékkiegészítőket szép számban fogyasztok: legalább annyit költök kreatinra, L-karnitinra, BCAA-ra meg a többire, mint amennyit korábban kábszerekkel csavartam ki a tárcámból. Cserébe tiszta vagyok és egészséges, testben legalábbis biztosan. Az előző szilveszter óta nem fogyasztottam semmilyen kábszert, max néha egy kis füvet, és inni is maximum havonta-kéthavonta ihattam.

A körúton sétálok és közben egy kellemes deep house mixet hallgatok. Rengeteg ember van az utcán, sokan mintha itt is töltenék az estét, pedig valszeg ők is mennek éppen valahova, egyik buliból a másikba, egyik meghívástól a másikig. A Blaháról indul a buszom, az út időtlenül hosszúnak tűnik, és mintha minden egyes megállóval egyre kevesebb embert látnék az utcán, majd végül az üzletek, szórakozóhelyek vagy inkább kocsmák neonvilágításai is ritkulni kezdenek.

Éjfél előtt érek oda Tomihoz. Bár a környező panelekből kihallani néhány házibuli zaját, és a közelben petárdáznak is, egy csoport hajléktalanon kívül senki sincs a közelben. Részegek és ordibálnak, de a petárdáktól nem hallom, mit. Benyitok az apró üzlethelyiségbe, Tomi alig másfél méterre áll tőlem. Rendszen megváltozott: a beesett arcát szakállal próbálja eltakarni. A pultra támaszkodva nyomkodja a telefonját, a könyökétől kábé harminc centire lévő JBL hangszóróból pedig agresszív psytrance üvölt.

– Hát te meg mi a bánatot csinálsz itt? – kérdi, miközben mosolyra húzódik a szája.

Ahogy leteszi a mobilját a pultra, látom, hogy remeg a keze, és a tekintete sem tiszta, a szeme állandó meglepettséget tükröz, a pupillája teljesen elfedi a szemhártyáját, és mintha minden egyes mozdulata hirtelen volna.

– Szevasz, Tomi – mondom, majd kezét nyújtok neki, mire ő kilép a pultból, és megölel, úgy, ahogy a fiatal felnőtt és közép-kor határán lévő férfiak meg szokták egymást ölelni: gyorsan, céltudatosan, két hátba veregetéssel – Lacitól hallottam, hogy itt szopatnak, gondoltam, rád nézek – teszem hozzá.

– Jó ötlet volt, te fasz! – Tomi megint megcsapkodja a hátam, miközben röhög, én meg azon agyalok, hogy a metamfetamin, a magány vagy az udvariasság miatt örül-e nekem ennyire. Nem mintha ezek kizárnák egymást.

– Jól kipattintottad magad, hallod. Akkora a hátad, mint egy kibaszott kifutópálya.

Az övéhez képest legalábbis. Amikor még együtt lógtunk, egy súlycsoportban voltunk, én azóta felmentem egyet, ő meg le kettőt; legalább kettőt. Bár nem érzem, hogy olyan meleg lenne, Tomi pólóban van, valszeg a speed fűti a szervezetét. Korábban, amíg együtt edzettünk, egy szálkás kis geci volt, gyors támadásokkal, remek állóképességgel, most meg úgy néz ki, mint egy mindennapos szerhasználó, akinek a legmeghatározóbb fizikai aktivitását a díleréhez való elsétálás jelenti. És ez valszeg így is van.

– MMA-ra lejársz még, vagy csak gyúrsz?

– Nem már, kick-boxot meg thait tolok egy ideje. Volt is néhány meccsem. Heti egy kardió, két erőfejlesztés, a többi állóharcedzés.

– Na, az fasza.

Visszakérdeznék, ő sportol-e valamit, de felesleges. Pedig ütni azt nagyon tudott, már kamaszkorában is bokszolt.

- Mióta tolod itt?
- Pár hónapja, éppen ezért szívatnak ezzel. Karácsonykor is voltam bent majdnem minden nap egy műszakot.
- Huh.
- Jah.
- De amúgy elég chill, bírom ezt a melót. Az éjszakázással nincs bajom, sőt, igazából még bírom is, hallod, még ma is tűrhető a forgalom. Néha bejönnek a csövik egy kannásért, vagy valami félrészeg házigazda egy plusz vodkáért meg egy doboz cigiért, de amúgy azt csinállok, amit akarok, tesó.
- Na, az fasza.
- És te merre mész?
- Áh, valami random buliba, egy régi haverom hívott meg. Csak arra gondoltam, rád nézek előtte, valami piát úgylis kéne vinnem.
- Hát, pedig gondolom, nem esett útba.
- Áh, nem para.
- Meglesem a telefonomon az időt, lassan éjfél.
- Nem innál meg egy sört évzárásként?
- Hát... itt bent nem lehet, de egy cigire kiugorhatunk, ott nem vesz a kamera. Erre a vendégem vagy – mondja, majd benyúl a hűtőbe két olyan drága sörért, hogy nem is ismerem a márkát.
- Kössz.
- Te... – kezd bele, mielőtt kilépünk az üzletből. – Itt nincs tévé, valahogy szerinted be lehet csekkolni a köztársasági elnök beszédére? Azt valahogy mindig megnézem, bár nem emlékszem egyikre sem.
- Ahogy kint isszuk a sört, nem szólalunk meg. Tomi rágyújt, a füst érdekes játékot játszik a folyamatosan változó fényekkel – minden irányból tűzijátékot látunk. A panelek tetejéről, a szomszéd utcából, de még a térről is lövi néhány kamasz, a hajléktalanok biztatják őket, és a zajba dübörgő zene, sziréna, né-

hány szurkolói duda és légkürt hangja is elvegyül. Mégis olyan, mintha beszélgetnénk Tomival, mármint a társasága olyan. Kár érte, elindult a lejtőn, de gondolom, nem véletlenül gürizik a dohányboltban. Bár megint anyagozik, dílerkedni talán nem kezdett el újra. Ha el is kapják megint, talán nem kell újra börtönbe mennie. Már ki voltam száradva, gyorsan lemegy a sör, még azelőtt, hogy a hangzavar csillapodni kezdene. Tomi csak néz és mosolyog, mint egy gyerek, a szemében megcsillan egy görögtűz. Gyakrabban kéne ránéznom a barátaimra.

Tomi épp befejezi a második cigijét, mikor a hajléktalanok és a tinédzserek mintha egyszerre indulnának meg a dohánybolt felé. Végignézem, ahogy kiszolgálja őket, majd én is veszek néhány sört meg egy kis üveg vodkát. Épp elköszönnék, mikor egy háromfős társaság sétál be a boltba. Valami üdítőt és egy ásványvizet vesznek, és ugyanazokkal a tünetekkel tudnám leírni a viselkedésüket, mint korábban Tomiét: mindegyik be van spurizva. Egy húszszallal fizetnek a két flakonért, mire Tomi eltűnik a raktárban. Miután kijön, pont úgy fog kezét az egyik fazonnal, ahogy a filmekben szoktak, amikor átadják egymásnak a kábszert.

A kamerák előtt... tényleg, Tomi?

Várok egy darabig az éjszakaira, de nem jön, a másik útvonal meg nagyon körülményes. Bár nem szokásom, hívok egy taxit, hiába tudom, hogy egy vagyon lesz szilveszter éjszaka – ma este egy kicsit elengedhetem magam. Negyedórával később fel is vesz a tag, bemondom a címet, elindulunk, kérdez párat, majd, mikor észreveszi, hogy nem vagyok dumálós kedvemben, elhallgat. Felveszem a fülhallgatómat, hogy befejezzem a deep house mixet, és közben elkortyolok egy sört. Azon agyalok, hogy csupán a véletlen összjátéka-e, hogy idén nem hívtak meg sehova, vagy ez van: azzal, hogy abbahagytam a szerek fogyasztását, el is kellett vágnom magamtól a szociális köteleim jelentős részét. Néha kicsit magányos vagyok, és akkor

mi van? Ez az ára annak, hogy céltudatossá váltam, és adok magamra. És amúgy is: a régi haverok azóta vagy mind családot alapítottak, vagy mélyebbre csúsztak még Tominál is, és néha úgy érzem, csak én maradtam itt középen, minden egyes nappal arra koncentrálva, hogy ne induljak el visszafelé, de ez a koncentráció talán meg is bénít, odaláncol középre, és nem tudok továbbindulni.

Tesztek egy újívi fogadalmat: jövőre többet fogok foglalkozni a régi haverokkal, ránézek mindenkire, akit korábban őszintén a barátomnak gondoltam.

Szép borraivalót hagyok a taxisnak, majd BÚÉKozunk egyet, és ő egyből továbbindul a következő fuvarért. Mikor belépek az üres albérletembe, nem tudom, hogy tényleg egyedül érzem-e magam, vagy csak azért érzek így, mert tudom: így kell éreznem. Elvégre a legtöbben, akiket kérdeztem mostanában, mit csinálnak majd szilveszterkor, mind azt válaszolták, hogy valszeg semmit. Lehet, csak túlgondolom az egészet. Mostanában olyan kurva szentimentális vagyok. Leveszem a cipőm, majd bedőlök a kanapéra, felpattintok még egy sört, és elhatározom, hogy addig fogok inni, míg végre le nem szarom ezt az egészet.

AU Műhely

Ülések a Székátíratok című kiállításra, 2022

Néprajzi Múzeum, Budapest

(fotó: Szederkényi Lukács)

Király Csenge Katica

alvad

A tavak tárgyukba süppednek.
Baktériumokban csírázik a zaj.
Rügyek torkába fül az ág. Egymásra
rakott ágakból tükör épül. Meztelen
szüneteket képzelnek egy vörösbegy belső
szervei. A mozdulatok hiánya fáklya.
Egy szarvas magasságából nézve a tó felszíne egyenes vonal,
nincs állatszem, ami rárajzolná a szelet.

Euridiké

Sós gránátalmamagok voltak a nyúl bőre alatt,
mikor felhasította a kapitány egy késsel,
megmasszíroztad a füleit, nem láttad,
amikor zsinegre kötötték és fellógatták.
A nénik a templom előtt a szájukba veszik a keresztet,
azért nem tudnak beszélni, nyitott
szájukban látszik a heg szabásvonala,
vérvörös imafüzéreket árulnak, és batisztkéket.
A templom testrészei nem maradnak állva.
Beszökött szfinxek nyalják végig a szenteket.
A hívek összekapaszkodott találós kérdéseket dobnak a perselybe.
Rózsákat öklendeznek a vasárnapi vacsorán.

Réder Ferenc

Legyen meg

Tejfehér, murvás út visz fel a hegyre. Kabócák hangja sistereg, szúrós, barna fű ropog a sötétben. Ezért jöttél – élesednek az ezüst olajfalevelek –, ez az a hétköznapi, mediterrán este. Az inged a hátadra tapad, a kezeddal nem tudsz mit kezdeni. Nem érted. Nem tudod, mi lesz, azt mondd, legyen meg. Csend, a halántékot behorpasztó vákuum. Soha nem lesznek gyerekeid. Soha nem érzed már a friss fenyőléc szagát, a műhely békéjét, más húsát a húsódba simulni. Az út kifordul alólad. Az lesz, amit te akarsz.

Zakeus

Az utcára lépek, mellbe vág a hőség. A testem lágy, mint egy döglött állaté. Tudom, hogy majd itt jön el a vendég, hogy lássam, fellépek egy csökött kis fa legalsó ágára. Az ág mélyen a talpamba préselődik, a szemembe folyik az iz-zadságom.

Egy férfi rám néz, és elröhögi magát. Felismert, én is felismerem, tartozik nekem, annyival, hogy abba még az unokái is beledöglenek.

Szól a mellette állóknak. Röhögnek, mutogatnak.

Ők is tartoznak nekem. Mind.

Az egyik idejön, a nevemet ordítja, és lehugyozza a fa törzsét. Mindenki engem néz, páran köveket keresnek a földön. Vége. A távolban felbolydul a tömeg.

Zeck Julianna

A révész

Borongós, novemberi nap volt. Révész órák óta meredt maga elé gondolattalanul, és közben elszívott fél doboz cigarettát. A füstfelhők olykor mintha történeteket festettek volna elé. Gomolygó, szenvedélyes életet, olyat, amelyet sohasem fog élni. Egy-egy hangos, mélyről jövő fújással, amikor kieresztette tüdejéből a cigarettafüstöt, kegyetlenül a semmibe repítette meg nem valósult álmait. Csak akkor nyitotta ki az ablakot, mikor már a sűrű füstfelhőn keresztül a könyvek címét sem lehetett elolvasni a polcokon.

Mindig fekete-fehéreket álmodott. Mondják, hogy vannak színes álmok is, de az övé mindig fekete-fehér volt. Fekete-fehérben látta a kishúgát is játszani a folyóparton, ahogy köveket válogat a tenyerébe. Puha ujjacskái közül néha kipottyant egy-egy, és olyankor egy vékony sóhajjal szedte fel újra. Fanni szeretett színes köveket hazavinni, hogy emlékezzen a helyre, a pillanatra, hogy megmaradjon szívében a kép. Álmában is nyújtotta Révész felé a köveket, mutatta, hogy milyen szép színesek, Révész nem merte megmondani neki, hogy feketék meg fehérek. Az emlékei is ilyenek voltak a kishúgáról, szürkék, színtelenek, elmosódottak, mint egy megfakult fénykép. A nevét nem szívesen mondta ki, és nem is beszélt róla.

Harmincöt évesen alig volt pár hónapnál hosszabb viszonya. Egyszer kilenc hónapig élt együtt egy lánnyal. Rékának hívták, csiklandós, göndör, vörösesbarna haja volt, és mindig mosolygó, zöld szeme. Nem lehetett elbújni a pillantása elől. Folyton belekapaszkodott az övébe, és mint a röntgensugár, pillanatok alatt végigmérte az ember belsejét. Mit gondol, mire vágyik, hogyan érez, mit próbál eltitkolni. Kacagása betöltötte a mindig ürességtől kongó lakását. Egészen más szűrőn keresztül

látta az életét, minden kapott egy simogatóan aranysárga színt. Amíg Réka nála lakott, növényekkel és apró, kedves tárgyakkal volt tele a lakás. Most is megvannak még azok a növények, de tragikusan torz pózokba száradva haldokolnak a szekrények tetején és az ablakpárkányokon. Révésznak nem volt szíve ki-dobni őket, de gondoskodni is elfelejtett róluk.

Apja két éve halt meg, édesanyja egyedül élt egy egri panel második emeletén, ahol egykor ő is gyerek volt. Nem szívesen emlékezett vissza arra a lakásra. Keveset látogatta a szüle-it, inkább csak ünnepekkor. Ott feszült köztük kitörölhetet-lenül a múlt, amit sohasem tudtak elfojtások és hazugságok nélkül megbeszélni. A ketyegő falióra, tányércsörömpölés, leveshörpölés, széknycorgás, függőnyt tépkedő huzat, ajtó-csapódás és a mosógép fürdőszobakövön pattogó hangjai kö-zepette zajlottak ezek a félévenkénti látogatások. Ott lebegtek a levegőben a vád, a szégyen és a fájdalom harmatcseppjei. Fi-noman eloszlottak a térben, bepárásítva az ablakokat és a sze-meket. Állandó nedvességben éltek, mintha mindig izzadság gyöngyözött volna az arcukon. Nem lehetett kibírni.

Tavasszal és nyáron, amikor többet sütött a nap, kiült az er-kélyre a kávéjával és a cigijével. Egyik nap felhívta Réka, csak úgy, a semmiből, mintha nem is telt volna el az a fél év a sza-kításuk óta, olyan meghitt hangon beszélt vele. Nevető, derűs, amolyan kora tavaszi, bimbózó szerelem jellege volt a cseve-gésüknek, meg is beszéltek egy találkozót. Révész kitakarított, ki tudja, hány hónapos koszból vakarta ki a lakást. Ágyneműt cserélt, kiporszívózott, és letörölgette a port a nagyon szem előtt lévő tárgyról. Hosszú órákba telt, mire úgy nézett ki, mint ahogy akkor, amikor egy nő már elkezdene takarítani. De így legalább, ha Réka feljön, nem disznóólnak látszik, hanem egy átlagos legénylakásnak. Megborotválkozott, felvette az egy éve nem használt, fehér lenvászon ingét egy könnyű, sötétkék tavaszi zakóval és egy farmerrel. Nem is olyan vészes, gondolta,

miközben megnézte magát az előszobai tükörben. Sietett, hogy elérje azt a villamost, amivel ha nem is hamarabb ér oda, de legalább nem késik el a találkozóról. Útközben kivett még egy húszast a számlájáról, rágyújtott egy cigire, és egy távolabbi utcasarokról figyelte, mikor jön Réka. Úgy tervezte, hogy futva érkezik majd, mert tudta, hogy ez a bohókás, széltől borzolt hajú énje mennyire tetszett neki mindig. Nem tudta a tervét végrehajtani, mert Réka a válla mögött szólalt meg, szinte sutogva. Rajtakaptalak – mondta. Révész meg is kérdezte, hogy szerinte min kapta rajta, de Réka csak nevetett, és már mondta is a kávézót, ahová be szeretne ülni. Magassarkújának kopogása mentette meg őket a kínos csendtől. Gyorsan lecsaptak egy asztalra, Réka szerencsére elkezdett beszélni az egyetemről, hogy mennyire kitölti most az életét a tanulás, még nem akarja a felnőttek életét élni, nem akar párkapcsolatot, inkább csak olyan barátságfélét. Révész ezen a ponton húzta le a kávéját és rendelt gyorsan egy másikat. Hagyta, hogy Réka önfeledten beszéljen új életfelfogásáról, kalandjairól, tanulmányairól. Olyan volt, mint egy csicsergő madár, beszéd közben vörös tincseit tekergette az ujja körül. Miért hívnak Révésznek? – tette fel a kérdést Réka játékosan, szinte kacéran. Ezzel a kérdéssel provokálta Révészt kapcsolatuk alatt is, tudta, úgysem fog választ kapni rá, ez kettejük között mindig tabutéma volt. Révésznek torkán akadt a maradék korty, zaccos kávé, és fuldokolva elkezdett köhögni, még bele is könnyezett. Nem tudta, hogyan mondja el, egyáltalán el kell-e mondani, de a bizonytalanságon túl valami mégis azt súgta neki, hogy itt van a pillanat, amikor megszathatja a súlyt, amit talán élete végéig cipelni fog.

– Fanni hívott így – mondta.

Olyan hangon mondta ki ezt a mondatot, amelyet Réka még sohasem hallott tőle.

– Ki az a Fanni? – kérdezte Réka meglepődve.

– A testvérem...

- Neked van testvéred?
- Volt testvérem.

Olyan csönd állt be közéjük, miközben nézték egymást, hogy az emberek megálltak egy-egy pillanatra, mintha színpadijelenetet látnának. Aztán Révész szólalt meg újra.

– Meséltem neki egy történetet Kharónról, aki az Alvilág révésze volt: hogy a holt lelkeket ő szállította át ladikjával a Sztüx folyón, és hogy érdemért kellett neki fizetni, mert ha nem, száz évig bolyonghatott az ember büntetésképp. Ez nagyon tetszett neki. Azt mondta, ha meghal, szeretné, ha én vinném át azon a folyón. Kapott tőlem egy pénzérmét, ami mindig nála volt. Ez volt a közös titkunk. Onnantól kezdve hívott Révésznek.

Réka érezte, hogy van még valami más is, szeretne volna tudni, hogyan halt meg Fanni. Nem merte és nem is tudta megkérdezni Révészről, csak megfogta a kezét. Szorították, fonták az ujjukat egymásba, úgy, hogy már szinte fájt. Egy szót sem szóltak közben, ott lebegett köztük Fanni emléke. Révész elbámult, megjelent előtte Fanni, a kis kék virágos ruhájában, ahogy kifordul a gyerekszobából, és mutatja, hogy milyen csinos. Aztán felvesz egy másikat, és abban is kiperdül, aztán felvesz még egyet, és még egyet, majd újra felveszi a kék virágosat. Abban fogócskáznak a lakásban. Révész már nagyfiú, tizenhét éves, Fanni még kislány, csak hét. Egyedül vannak, a szüleik vendégségben. A lelkére kötötték, hogy vigyázzon rá, főleg amikor az erkélyen van. Mert Fanni, ha nem figyeltek oda, kiszökött az erkélyre, és kérdéseivel szóval tartotta a szomszédokat. Minden érdekelte őt: mit iszik, mit eszik, mikor kelt, hol dolgozik, mit olvas az illető. A feje nem ért fel a korlátig, a fadeszkák-ból épített foghíjas tákolmánynak támaszkodott neki mindig, és bedugta a fejét a deszkák közé. Sokáig el tudott mészárolni egy pontot bámulva, vagy egyszerűen csak rátapadt a tekintete egyik-másik erkélyen időző emberre. Néha meztelenül is kiszaladt az erkélyre fürdés után, főleg nyáron, amikor már

lomhán alkonyodott. Mikor aztán bejött vagy beparancsolták, levegőt nem véve mesélte a tömbház lakóinak történetét sűrű és fantáziadús hozzáköltésekkel. Számára ez a lakóház a mesés történetek birodalma volt, megannyi csodás és furcsa emberrel. Azon a napon is azzal kacérkodott, hogy állandóan kifutott az erkélyre, csakhogy bosszantsa Révészt. Ilyenkor aztán nagyokat nevetettek, és együtt hemperegtek a földön, a kanapén, a gyerekszobában. Egy hosszabb kölcsönös csiklandozásból szabadulva Fanni nagy lendülettel szaladt ki az erkélyre, neki az egyik falécnek. Révész még látta a kacagó fürtös fejet, ahogy hirtelen nyakból megbicsaklik és kizuhan az erkélyről. Nem futott egyből oda, nem tudta eldönteni, hogy ez a valóság vagy csak valamilyen gonosz álom. Hallotta azt a furcsa, elképzelhetetlen és tompa zajt, ahogy egy test széttörik az aszfalton. Azonnal utána hangos ordítás és visítás hallatszott az utcáról. Mire kiért az erkélyre, rémült arcok néztek fölfelé, és egyértelmű volt, hogy úgy tekintenek rá, mint egy gyilkosra. Az futott ki a száján, hogy a „testvére vagyok”. Ennyi.

Révész a járdán állt, és az aszfaltot nézte, azt a helyet, ahol Fanni meghalt. Fannit már elvitték, csak egy meghatározhatatlan formájú, furcsa folt maradt a helyén, és mintha pont ott, ahová esett, kicsit behorpadt volna az út, de ezt lehet, hogy csak képzelte. Nem hitte el, hogy már nincs ott. Elképzelhetetlen volt számára, hogy arra a helyre bárki is rálépjen, ezért őrizte órákon át az aszfaltnak azt a kis darabját. Fannit várta vissza, azt gondolta, ha elég erősen elképzei, talán ugyanolyan gyorsan megjelenik, mint amilyen gyorsan eltűnt, és ezúttal figyelmesebb lesz, és nem engedi elszaladni.

– Hol jártál? – kérdezte Réka. Révész összerezsent, és ránézett.

– Fannival voltam.

Eltelt négy hónap a találkozásuk óta. Réka visszaköltözött hozzá. Újra ellepték a lakást azok az ismerős, kedves tárgyak,

amitől megint otthonossá vált a lakás, és Réka jelenlétével, az élete is. Kikerült a könyvek közé beékelve Fanniról egy kép.

Egy forró augusztusi napon látogatóba készültek Révész anyukájához a születésnapjára. Vettek neki egy csokor virágot és egy turmixgépet. A kis lakásba belépve szaunában találták magukat, mert Ilonka néni, ahogy megtudta, jön a menyje, mert így nevezte Rékát azonnal, nagy serényen elkezdett sütni-főzni. Azonnal rájuk tapadt a vasalt, mosott ruha, és gyöngyöző izzadságban fürödve kortyolgatták a vendégfogadó pálinkát. Ettől még inkább kimelegedtek, úgyhogy kimentek az erkélyre hűsölni. Távoli hegyekre lehetett látni a szemközti fák lombkoronái között. Volt ott egy fenyő is, ami Révész gyerekkora óta hatalmasra nőtt. Az egyik fa ágára egy piros kislányruha volt felakadva. Finoman lebegtette a szellő. Hallott egy távoli mennydörgést, a ruhát meglendítette és felkapta egy erősebb szél, és felrepítette a levegőbe, úgy táncolt ott a kék égen, mint egy piros papírsárkány. Egy következő szellőket elsodorta a szeme elől, és akkor nagy cseppekben eleredt az eső. Bevert a teraszra is. Réka sikítva felugrott, és beszaladt a lakásba, Révész kinn maradt még egy keveset. Csuromvizesen lépett be a szobába. Ilonka néni előhozta a régi szobájából néhány pólóját, hogy szárítsa meg magát, és vegye fel az egyiket. Réka és Ilonka néni pár percre egyedül maradtak a megterített asztal mellett, miközben Révész átöltözött. Ilonka néni csak mosolygott Rékára jelentőségteljesen, egész ebéd alatt csak őt nézte. Megették már a születésnapi tortát is, amikor Ilonka néni azt mondta, hogy olyan a szeme, mint a Fannié volt, és elsrta magát. Bement a nappaliba, és előhozta a fényképalbumokat. Révész Fanni halála óta nem merte kinyitni egyiket sem, mindegyik csak a hiányról tanúskodott, csak azt juttatta eszébe, aki már nem lehet ott.

Évek múlva, miután összeházasodtak Rékával, megérkezett a baba is, egy kislány. Réka kérésére, Fanninak nevezték

el. Huncut kölyök volt már az első pillanattól kezdve, kacér és beszédes, nagyon könnyen barátkozott az emberekkel. Eleinte Révész túlféltette, állandóan ugrásra kész állapotban vett részt a család életében. Egyikük sem gondolta, hogy az a sötét fájdalom, amit a testvére elvesztése miatt érzett, még egyszer vissza fog térni, ilyen erősen. Révész rettegett, hogy megint megtörténik ugyanaz. Réka kérte, hogy ne tegye ezt magával és a gyerekekkel, de nem tudott változtatni a viselkedésén. Kerülte Fannit, amikor csak tehetett, egyre több időt töltött a munkahelyén, teljesen elszigetelte magát a családjától. Kialakultak a feleségétől és a kislányától független szokásai. Céltalanul bolyongott esőben, hóban, ködben, néha hajnalban vagy az éjszaka közepén.

Az egyik este nem jött haza. Tél volt, nagy pelyhekben hullt a hó, és Fanni az ablaküveghez tapadva figyelte az utcát, hogy mikor sűrűsödik össze az éjszakából édesapja alakja. Szerette, ahogy válla közé ejtett fejjel, cigarettázva, szűk lépésekben közelít a házuk felé. Mivel tudta, hogy Fanni várja őt az ablakban, mindig felpillantott rá, és ő a boldogságtól megrészeségülve futott az anyjához, hogy elújságolja, megjött apa. De azon a téli estén hiába várta az árnyékszerű alakot. Fanni hétéves volt akkor. Minden este az ablakban ült, és várta édesapját, és minden este ömlöttek a könnyei, amikor rájött, hogy aznap este sem fog hazajönni. Hetek teltek el, aztán hónapok, és már csak néha-néha kukkantott ki az ablakon.

Később, mikor felnőtt, azt gondolta, hogy elhagyta őket. Mikor megtudta, hogy apja testvére, akit szintén Fanninak hívtak, meghalt kislánykorában, nem tudta, mit higgyen. Egy téli napot őrzött az emlékezetében. Hóhulláskor, vagy csak úgy, eszténként, lekapcsolta a villanyokat, és egyedül ült a sötétben az utcát kémelve.

AU Műhely
Családi ház, 2018
Csömör
(fotó: Zoltai András)

Endrey-Nagy Ágoston

hüllőagy

san francisco partjaihoz
eltitkolt várost sodor a szökőár
ahol márványoszlop betonpillérnek csapódik
kihagy a szimuláció
fekete háttér ordít a repedésekből

akik indonézia elsüllyedésére fogadtak
számsorokat nyernek esélyt feltörni a valóság páncélját
új szimulációt létrehozni
elmenekülni a glitchek bája elől

de hiába ütközik san francisco atlantisszal
áthatolhatatlan tűzfal védi az űrt
biztonsági kódját pikkelyes szívű ősatyák rejtették el
galápagosi leguánok akik mindent láttak
felteszik a tétet a feketére a fekete mindig nyer
mindent elemészt

a hüllőagy érzi az űr hidegét
hunyorognak még emlékeznek a kódra
hibás számsorokat osztanak a nyerteseknek
közben vízmarta sziklákon játsszák az igazi játékot
nem aggódnak tudják bármire teszik
mi fogunk veszíteni

november tarot

feltartóztathatatlan közeleg a köd
válaszul gleccsnyi méltóságodra
amivel korok maradványait cipeled

fel kell adnod zárványaidat
a túlmelegedés kiolvasztja
az őskor gőzölgő tetemeit
patakzik a glaciális veríték

ezért terjed idáig a köd
hogy megmutassa van dicsőség a feladásban
a halmazállapot-változásban
nem tágítasz a sarkkörtől
pedig a jövő a terjedése
a formátlané és a kiszámíthatatlané
bármikor eljuthatsz a lombhullató erdőkig
beboríthatod a lakott területeket
megvakított baglyok puha szárnycsapásaival
hogy értelmet adj annak hogy valaki
a tizenhatos számú lapot vetette

Papp-Sebők Attila

(különbségtétel)

először egy eb nyugtalanságában,
később az öreg gyökerek
folyókanyarulataiban, végül
(megemelve a tekintetet)
fent a leveleken, távol: a mellék-
ágak bénult közönyén, a hifák
hálózatrendszerén túl a saját
anyagával szembeni tehetetlen
test krisztusi sínylődése: drót-
kerítésbe tekert törzse (mintha
szögekkel kivert öv fojtaná)
robajjal ért földet. hiába minden
érzelem, kívül állt a megmenthetők
körén. azóta nehezemre esik
a különbségtétel: hogy az első
fáé, az utolsó fáé vagy a futásnak
eredt ebé, vagyis: kié volt előbb
a félelem.

Suba Dániel

Jég

Ott, az a kölkök nem képes fölfogni, a folyó nem biztonságos. A jég manapság nem olyan kemény, nem bírja őt, ha könnyű a súlya, akkor is életveszélyes ott korcsolyázni. Idióta. És ott van mellette az anyja is! Ez is olyan nemtörődöm harmincas nő, nem érett meg az anyaságra. A mai kölkök mind furák meg idétlenek. A mai nők meg egytől egyig hülye picsák. Ha figyelmeztetném, bámulna rám, hogy mit képzelek. Persze, ki vagyok én, hogy megmondjam nekik. Idióták.

Andor Lajosnak hívnak. Andor Lajos hadnagy. Parancs! Ugyan! Nem vagyok én már az az Andor Lajos, az a hadnagy. Nem vagyok én már senki se, csak egy kis csavar a gépezetben. A katonaságnál se voltam senki. Kis lótifuti emberke voltam, hiába a váll-lap. Aznap, amikor végre leszereltem, kezét fogtam az embereimmel, láttam az arcukon azt a diadalittas mosolyt. Végre eltakarodik innen ez az öreg faszi. Beszéltem a főhadnaggyal meg a századossal, megdicsérték a sokéves kitartó munkámat, jöttek ezekkel a barom szövegekkel. Gondoltam is magamban, egy plecsnit nem tudtatok adni, rohadékok, ezalatt a negyvenkét év alatt kicsivel följebb juthattam volna. Nekik kellett valaki, akit szalajtanak, ha gond van, hát vagy húsz évig én voltam az. Meghökkentek, amikor az asztalukon landolt a papírom. A kopasznak biztos leesett a tányérsapka a fejről. Bánom is én, gondoltam akkor, itt hagyom ezt a kócerájt, dögöljenek meg azokban a százéves istállókban, hát ég veletek, viszlát, bajtársak!

A Római-part ilyenkor a legszebb, januárban. Nincs kitömve a móló azokkal a ripacs kölkökkel, nem hemzseg az egész, mint valami megkerült hangyaboly. Nem tolják a pofádba a sült hekket meg a többi olajos szart, nem viháncol senki, a bódék

meg ilyen beülős helyek már mind bezártak. Egy-két futó jön szembe, azok is úgy kocogva, mintha legalább terhesek lennének, vagy mit tudom én. – Fussál, fussál, barátom, utánad lövök a gépfegyverrel, akkor is így futsz majd? Ne nézelődj, ne forgasd a fejed, gyerünk, gyerünk, nem hallod? Igen, igen, neked beszélek, gránát elől is így futsz majd, hát megalszik a tej a szádban! – legszívesebben valóban odakiáltanék ilyen motiváló szövegeket neki, tudok egy csomót még, ezek megmaradnak, beleégnek a fejedbe. Ahogy egyre jobban buzul a világ, mindenki elkezdti ezt a szarságot, hogy ez a bánásmód kínozza az embereket, roncsolja az elmét, meg tököm tudja. Ugyan, drágáim, hát nem láttatok még ti egyetlenegy kiképzést sem. Higgyétek el, bogárkáim, működnek az ilyen szövegek. Mert mit csináljak egyébként? Kérleljem a kis cukorpofigájukat, hogy ha a szögesdróthoz érnek, feküdjenek le szépen a földre, és ügyesen, óvatosan, úgy, hogy ne szakítsa ki a ruhájukat a drót, jussanak át a túloldalra? Jussanak át, mert a három első kispöttöm, aki átjut, az akadály végén egy rózsaszín eperfagylaltot kap, édes tölcsérben? Na, hát ugye, hogy ez egy vicc. Ez nem tud más-hogy működni. A kiskatonának a fülébe kell ordítani a parancsot, akkor lesz képes átjutni a túloldalra.

Az a nő visszafordult utánam. Megállt, és visszafordult.

Januárban csontosak a fák, meg fagyos a Duna, és süvít a szél, mint egy ágyúgolyó. Elmosódnak a távolban a házak, elnyeli őket a köd. Nézem a horizontot.

Az a gyerek még mindig ott viháncol a parton. Bojtos sapkát adott rá az anyja, mint valami bohóc, úgy néz ki. – Hé te! Gyere le a jégről azonnal! Hát mégis mi a faszt képzelsz! Neved, rendfokozatod? Ne nézegess, ne nézegess, barátom! Indulj meg a part felé! Ez parancs! Azonnal gyere le a jégről, még mielőtt beszakad alattad! – mormogok valami ilyesmit a bajsom alatt.

A katonaságnál erős zajok vannak. Vagy két évig a lőtér közelében voltam kiképző, az is elég volt. A katonaságnál foly-

ton megy az ordibálás, menetelés. Szét kell szerelni, össze kell rakni a szovjet haditechnikát, nem egy nap az ilyesmi, addig is zörögnek az udvaron azokkal a böhöm nagy alkatrészekkel. Sziréna, ha riadót szimulálnak, és a többi. Persze, mondják neked az elején, meg lehet szokni. Mindent meg lehet. Miután leszereltem, mert elegendő volt az egészből, egy évre rá az orvosi vizsgálaton azt mondták, nagyothallok. Észre se vettem. Hát úgy nyilván, gondoltam, ha mindenki ordibál. Azok után már a tököm tele volt ettől a nagyvárosi zajtól, azóta is rühellem. A zshivaj, a nyüzsgés. Nyáron a Római-parton kifeküdnek a homokba a kis húszas libák, villantgatják a testecskéjüket, azok a nyálas kisfiúk meg kenégetik a hátukat, mert manapság mindenki úgy fosik ettől az UV-sugárzástól. Ez is ilyen kitalált, huszonegyedik századi paranoia, valami, amitől óvni kell a fiainkat, ha már nincs háború, meg éhínség, nincs kommunizmus. Valamit ki kell találni, ne pusztuljunk bele ebbe a hatalmas jóléltbe. Az én időmben az ilyenek nem léteztek. Mindegyikőnk nyaka szénné égett nyáron, amikor kint gyakorlatoztunk. Jelenkezem, főtörzsörmeister elvtárs! Nincsen egészen véletlenül valami kenőcs a nyakamra? Leégett a napon, tiszta bibis lett, és most nagyon fáj. Tudja, az a fránya UV. Na, hát ugye, hogy ez egy vicc? Nyáron előbújnak ezek a ficsúrok, és ellepik a partot, hadd ne mondjam. Január a kedvenc hónapom.

Lassan áramlik a folyó, mint akit agyonütöttek, úgy vánszorog, és nincs ez a nagy rohanás a parton sem, hogy mindenki fellök mindenkit, meg lohol valahova, mintha csak muszáj volna. Januárban megáll az idő. Szépen lefagy a környék. És semmi sem moccan.

Végre lejött az a gyerek a jégről. Az anyja felém bámul, mintha féltene tőlem azt a kis kölköt. Az a nő meg, aki az előbb erre kocogott, most visszafele jön. Lehúzódik az aszfalt szélére, le-süti a szemét. – Mi a tököm van? Hozzátok sem értem, idióták. Mit fostok tőlem, he? Na, menjetek tovább, csináljátok, amit

elkezdtek, jó az úgy, ahogy volt eddig. Csak tudjátok, úgy elkurvult a világ az évek alatt. Olyan leszarom emberek lakják ezt a várost, tehetetlenek meg felelőtlenek mindannyian. Tudjátok? Ti is mind azok vagytok! Az a szar az ilyenekkel, hogy nem tudnak semmit tiszta szívből csinálni. Én, amikor katona voltam, teljes erőmből csináltam mindent. Majd belegebedtem, nem volt egyszerű, tudjátok? De egy kurva szavam nem volt, értitek? Nem mondtam, hogy allergiás vagyok, hogy diszlexiás, hogy nagyothallok, mert nem érdekelt a szarakodás. Nem bújtam, nem bújhattam ki a feladatom elől. Arra koncentráltam, ami a dolgom volt. Idióták. Működött is a világ. Minden a helyén volt, míg én katona voltam. Elkurvultatok, vagy mi van? – valami effélet ordítanék ilyenkor, érzem, hogy valóban kikívánczik belőlem.

A kölök rémulten néz rám. Az anyja szájához teszi a kezét. A nő, mint akit eltaláltak, lehervad. Megáll a szél. Mindhárman reszketnek. Hát mit csináltam, mit mondhattam én?

Vasas Tamás

Ambulánsok

—
a motivációm alapja a bizalom. amíg kamionoztam, nem ittam. általában hét hétig voltam odakint, ha már tudták, hogy jövök haza, anyámék reszkettek. utána. amnézia. totál. ezeket nem kéne megismételni. talán leírni sem, de késő. most ahhoz, hogy visszanyerjem a bizalmat, akár a sajátomat is, kérnem kell valamit a családomtól. és szörnyű, hogy utoljára...talán. augusztus van, pontosan tudom, hogy minden októberben kijön egy új halloween, ezeket mindig a corvin moziban néztük meg. most nincs bizalom... de jövőre úgyszólván ott lesz valaki a corvin előtt, akit lehet, hogy ismerünk.

—
először eltompulnak a hangok. az érzékek tulajdonképpen élesek maradnak a saját, nyers, eredeti állapotukban, mégis félrevezetnek a távlatok beszűkülése miatt. a szakma ezt nevezi delíriumnak. a szívverés lelassul, legalábbis lassúnak érzed, az állandó koncentráció megszűnik a kardiológiai kondícióid átlagteljesítménye körül. ellehetetlenül a hányás, ugyanakkor felerősödnek az ingerek a székelésre. gyakori vizezés, valamint rendkívül ritka output-eseménykomplexumok merevedést is okozhatnak, ezek általában anamnézistartományba kerülnek, ritkán otthoni levezetésre. az alkohol iránti vágy megszűnik, a sóvárgás állapotában minden könnyű, hanyagolható, laza szerkezetű elemként „manifesztálódik”, ilyenkor számol be arról, hogy a teste egy könnyű kiegészítő, dekorációs tárgy, és „eljelentéktelenedik” valami attraktív tünemény mellett, amit olyan tapintású bevonat takar, mint a nejlon. vélhetően ezt a felületi anyagot nevezi psychének.

—
kiürítették a hamutartókat, és lényegében mindent, ahol bármilyen csikket is találhattak. egy ételhordó dobozban gyűjtöttek minden felhasználásra szánt anyagot, vagyis a csikkekből kimorzsolt, maradék dohányt. a műanyag dobozban turkálva gondosan kirostálták a hamut, szemetet, aztán kiszórták, hogy megmentsék a száraz, szívható dohányt. ezek után megmosták, lefertőtlenítették a kezüket, és a csikkdohányt tiszta, érintetlen filterekbe töltötték. az ügyeletes ápolók (akikkel amúgy is folyton harcban álltak, hiszen napközben csak az izaura csatornára voltak hajlandók kapcsolni a tévét) nem nézték jó szemmel ezt a tevékenységet, de egy idő után már megunták, hogy folyton rájuk szóljanak a „csikkezésért”. napi tíz-tizenöt szál cigarettát is előállíthattak így.

AU Múhely
Uylenspiegel kocsigyára, 2023
Concéntrico 09, Logroño
(fotó: Josema Cutillas)

Tóth Kinga

Lombikok anyák napjára, gyereknapra

gélben úszunk olajozzuk kapargó
fejbőrünket kampós kefével igazítanak
sorban ülünk a fésülködőszekrény előtt
lányvonat nehéz elengedni a csilléket
ha hosszúra nyúlunk leszakad egyikünk
kitépődik a fonatokból hagymagyerekeink
erdőtűzben vonyító koalák

kisvezetéke vagyunk az akkumulátorgyárnak
anyánk napba öltözött asszony az üvegben
tükröződik nekünk megnyitott belseje
„a szívet elérni na az bonyolult kívülről metszetni”¹
addig aranyzsinóron lógunk a Mindenhatóról
anyánk aranyfonalán orgonaág ne siettessétek
a szárba szökkenő hajvesszőket

1 Hannibal sorozat (alkotó: Bryan Fuller; Thomas Harris regényei, karakterei alapján), 2013–2015.

Gubicza Gábor

Rajz

Világ. A lehető legegyszerűbb szerkezetű. Létrehozhatatlanul primitív anyagokból. Világ fákból, kövekből, vízből. Mindabból továbbá, mivé ezek válnak. Porból, földből, hamuból, homokból. Jelleg nincs.

Perjék és páfrányok gyökerei kapaszkodnak e porózus valóságba. A hőmérséklet nem ad okot önnön észrevételére, az elrendezés tájszerűtlen. Vegetáció és domborzat – zárójelek csupán, a belátható teret határolók.

Belátó nincs.

Cserjék, perjék, páfrányok – fajuk nincs. Periférikusságuk kizárja a fajlagosság lehetőségét. Csakúgy, mint az osztályozási hajlammal bíró megfigyelő hiánya.

Szerkezetelen világ. Egy szag üli meg. Átható és súlyos növényi szag, a történet előtti élet szaga. Zöld színű.

Egyszerű állatok a táj hiányában: hüllők, varangyok. Lélegző idegek, lélegző hús halmazai a páfrányok árnyékolt vízben. Állandósult tócsákban. Kövek közt futó erekben, mik végül önmaguk forrásába vezetnek, ömlenek vissza.

A könnyű állatok mozdulatlanul időznek. Nem indulnak vagy jutnak máshova. Hiába ér véget a tájnak hiánya egyéb tájtalanságokban, nincs, mi a lehetséges távolságokat meghaladja. Eltekintve a portól, hamutól, homoktól. A fák törmelékétől, az állatok csontjainak súlytalan maradványaitól. Ezek mozdulnak egyedül, ha már a végsőkig aprózta és roncsolta őket a lomha idő. E felismerhetetlenné egyszerűsült anyagok követhetetlen vándorlása a történet egyetlen lehetősége a világ felszínén.

Nem. A lassúságban ez is megsemmisül.

Történet nincs.

Felnézek. A falon óra ketyeg. Fáj a fejem, folytatom.

Három dolog.

Első a Nap. Benne egyesülés. Hasadás csupán nyomokban. Színe abszolút, a felszínre üvölti. Az elemek e szín által állnak szerkezetekké, általa bomlanak vissza elemeikké a szerkezetek. Az idő így, állatok, tájtalanságok, perjék és páfrányok maradásának, múlásának horizontjaként maradék nélkül vezethető a Napra vissza. És a Nap is szintúgy, vissza órá. Az időre.

Második a Hold. A Nappal soha nem egy időben, a Nap által mindvégig megvilágítottan. Színtelensége abszolút, hiszen védetlen felületén minden semmivé hasad. Mintegy emlékeztetőül függ és vándorol a világ felett – az egykoron elérkező végső elaprózódás, végső szerkezettelenség képeként. Az óceánok éji hullámain a Nap visszavert, elhasznált fényével nyalogatja. Ennyi elég.

A harmadik egy madár. A felszíntől meglehetősen távolságban mint egyetlenegy száll a jellegek hiánya felett. Tollain, bőrén, húsán átvilágít a nap, a sötétségben csontjai holdszín világitanak.

Felnézek ismét. A madár megoldhatatlan. Felemelkedett valaha? Leereszkedik ágakon időzni? Idegenként hullatni könynyeit az egyes tájtalanságok meghaladhatatlanságában? Hüllők, varangyok, mozdulatlan állatok érzékelik. Látják hangok, szárnycsapások nélkül siklani végig az egyöntetűen kék égbolt alatt, félúton Nap és Hold között, egyaránt kísérve keltüket és nyugtukat. Keltét a Napnak és nyugtát a Holdnak, nyugtát a Napnak és keltét a Holdnak. Egyazon madár az? Röpte egyenes, kezdetében és végében meghatározatlan, de minden más, mi létezik, csupán mint szakaszt érzékelheti. Vagy tollá, csonttá, porrá hullik mégis az idő végére érvén?

Kopognak. Leteszem a zsírkrétát, megfordulok.

Igen – mondom. Anyám kitárja az ajtót, belép.

Rajzoltál? – kérdi. Bólintok. Kinyitom az íróasztalfiókot, rendezni kezdem a szerte heverő krétákat és ceruzákat. Anyám eközben áthalad a szobán, mögöttem áll. Hagyom, hogy fölém hajolva a rajzot vizsgálja.

Ez lenne a Nap? – mutat fehér ujjával a lap egy szegletébe.
Bólintok.

A Hold? – mutat máshová a rajzon. Bólintok újra.

És ez? – ujj a papír közepére szegezve.

Madár – mondom. Erre nem szól.

Szárnya van.

A madárnak? – kérdi.

Itt szárnya van.

Itt?

A világban.

Te magad találtad ki?

Igen.

Érdekes.

Repül – mondom halkán, ujjammal megérintve a madarat.

Hogyan? – kérdi anyám. Nem értett.

Mindegy – mondom.

Szeretnéd, ha kitenném? A hűtőszekrényre?

Nem – válaszolom. Egy másik fiókból széles borítékot húzok elő. Felnyitom, a rajzot belecsúsztatom, a többi közé.

Egy barátod van itt.

Melyik? – kérdezem. Erre anyám a homlokát ráncolja.

Mindegy. A konyhában van?

Igen. Megkínáltam egy bögre finom kakaóval. Innál te is?
Biztosan elfáradtál a nagy rajzolásban.

Nem – válaszolom – Beküldenéd, kérlek?

Hogyne, kicsim – megsimogatja hajam. – Biztos nem kérsz kakaót?

Biztos – mondom.

Kimegy. Várok.

Szevasz – a barátom az ajtóban áll.

Szevasz. Gyere be – mondom neki.

Mit csinálsz? – becsukja maga mögött az ajtót.

Rajzoltam.

Megmutatod?

Nem.

Hát jó.

Nem értenéd. Miért jöttél? – kérdezem.

Válasz helyett kitűri, felhúzza ingét. Nadrágjából egy balta rozsdás feje lóg elő, hozzáér sovány hasához. A mozdulatot nézván feltűnik, milyen hosszú a karja teste többi részéhez képest. Csőszerű.

Erőszak – mondom. Elvigyorodik. A nyakamból lekasztom a zsinigre fűzött kulcsot, kinyitom vele az íróasztal egyetlen zárható fiókját. A bajonett ott van a borítékok és papírlapok vastag halma alatt. Előveszem. Felmutatom.

Erőszak – mondja. Bólintok.

A tómeder tele van madarakkal.

Lassan csúsznak. Telezabálták magukat iszappal. Lemerülni sem tudnak a mocsokba, annyira megvastagodott a közepük – meséli, miközben zoknimba tűröm a nadrág szárát, és a bajonettet óvatosan lábam belső oldalához csúsztatom.

Nem ragasztod oda? – kérdi.

Felesleges. A zokni megtartja – válaszolom. – Nedves még a meder?

Kicsit süpped, de már csak középen látszik a víz. Könnyű lesz. Menjünk, a többiek már elkezdték.

Könnyű – ismétlem.

Visszazárom, rendezem az íróasztalt. Elköszönünk anyámtól. Épp pudingot főz a meleg konyhában. Szeretné, ha alkonnyatra hazaérnék. Bólintok.

Világ, tovább egyszerűsíthetetlen szerkezetű. Csontok, toll, kövek. A vegetáció és domborzat zárójelei közt. Létrehozatlanul. Fehér Napok, fehér Holdak zárójelei közt. Meghaladhatatlanul. Fent egyöntetűen kék égbolt. Jellel nincs... gondolom még, lefelé tartva a lépcsőházban.

Kint hideg ősz van, a tó felől madarak üvöltését hallani.

Petrencé Sándor

A tiszta ísz kritikája

El merengek sokat,
gondózkodva azon,
agyamba hogy fír illy
sok ísz pár arason?!

Meg asztán hogy nem ij
eccerü ez eset:
józan paraszti ísz
ez vagy, delelyeseb?

Pálinkás jóreggelt
kíván józan eszem,
de mályam közbe szól,
inkáb tük-tojt eszem!

Csak tiszta forrásbú
használok ín eszet,
íles ísszel vágom,
mint kit kő ílezett!

Mígse jó ez, mondok
magamnak te, Sándor!
Hogy úgy szágúd agyam,
mint a ló, s le sántul!

Többet ír a kedj,
bíkessíg, bor, búza!
Ne legyen a ílet
intelektus túsza!

Magam es így ílek,
mírtík tartó módon.
Kettűní töb könyv nem
fír el a komódon,

ot ül Hígel tyukom,
s meg-meg kapirgája,
mit íp mellí rakok,
csak a papír bánya!

Töredíkes lessz így
a filozófija!
Tyuk-eszü dógoknak
nem lesz benne hítja!

Imányuel bírkám
bosszankodva horkannt
rája az ajtúbú,
ki tenne kít vad-kant!

Míly szellemi ankít!
Mejik mellí áljak?! –
Meg unom, el megyek,
s szemlílem a tájat...

Vigasság és móccer

Vigasság és móccer,
e kettő kel nekem!
Móccer hugy vigaggyak
s, ne újek kedvtelen!

Jaj, körbe tekincsek
Nípem csak hervadoz!
Míg sirva sem vigad,
nincs meg a kedv ahoz.

Hallottam valamit!
Nímet úr ötlete.
Há azok csak tuggyák –
nem alszok öt hete...

Töprengék álmatlan'
mindig... vagy – na, ritkán,
hogy vidúj fel, Nípem!
Kedíjjed: kalitkám!

Szárnya szeget madár
-kínt sivákó lelkem,
min a mosoj csak smink,
amit könnyem el ken!

Derűj Ídes Hazám!
S kedved ha, le plötttyed,
segítek majd, kaptam
ílet-módos könyvet!

Vigasság a móccer!
Ebben ál a titok!
Oszta ha ki óvastam,
súgok, majd ha tudok!

AU Műhely
Gyógynövény szárító ház
Solymár, 2022

„Még nem elég paraszt”

Interjú az AU Műhellyel

VERESS DÁNIEL

Architecture Uncomfortable Műhely név alatt indítottátok el az irodákat 2010-ben. Ennek a három elemnek mindig is egyforma jelentőséget tulajdonítottatok? Tehát ugyanolyan fontos volt számotokra az építészet, a műhelyjelleg és a „kényelmetlenség” szóval társítható nonkonformista, avantgárd hozzáállás?

GHYCY DÉNES EMIL

Ennek a három szónak soha nem volt azonos a súlya. A középső inkább egy attitűdöt jelent, ami áthat az építészetre és a műhelymunkára. Az indulás óta talán a műhely jelentősége szorult valamennyire háttérbe. Például kezdetben volt asztalosműhelyünk, ami most nem működik.

SZEDERKÉNYI LUKÁCS

Az utóbbi bő tíz évben többször elgondolkodtunk azon, hogy éppen hogyan viszonyulunk a saját nevünkhöz. Eredetileg a „kényelmetlen” szó felvételére az a felismerés késztetett minket, hogy ha

nem csak tervezünk, hanem valóban építünk, fizikai értelemben vett munkát végzünk, akkor az építészet fizikaiságával együtt megtapasztaljuk annak a nehézségeit. Mégis a saját kezünkkel akarunk építeni, hogy figyelembe vehessük az építési folyamatok során megmutatkozó lehetőségeket. Persze ezek nem új gondolatok...

GDE: ...de az egyetemen tanul-takhoz képest felismerés volt nekünk. Nem úgy tanítottak tervezni minket, hogy már előre el kellett képzelnünk, kik és milyen szituációban, mivel, milyen eszközökkel fogják megépíteni a házat. Ehhez képest amikor kis lépésekben ki tudtuk próbálni az építkezést, rögtön éreztük, hogy visszahat a formára az, hogy mivel és milyen körülmények között hozod létre.

SZL: Amikor egyetemre jártunk, nem volt jellemző, hogy az építész fizikai munkát végez. Lehet, hogy az építőpiaci válság is rászorított minket erre, hiszen házter-

vezési feladattal senki nem keregetett meg minket, csak kőműves- és asztalosmunkákkal tudtuk fenntartani magunkat. Az épületterveink többségét később is rokonoknak, ismerősöknek készítettük.

GDE: Visszatérve a kérdésre, hozzá kell ehhez tenni, hogy miután több léptéken is egyre több dolgot csináltunk, további szempontokkal is törődnünk kellett. Most pedig már nem annyira egyértelmű, hogy miről szól a munkánk „uncomfortable” része.

SZL: Érdekes módon ezt „avant-gárd” hozzáállásnak nevezted. Azt hiszem, a munkáink képzőművészeti jellegére utaltál.

A kísérletező, új lehetőségeket kereső észjárásokra akartam utalni, de közvetetten ennek valóban van köze ahhoz, hogy jelen vagytok a képzőművészeti szcénában. Képzőművészekkel, kurátorokkal működtök együtt, és gyakran állítotok ki galériákban. Sőt, tavaly a Documentán is szerepeltetek, amiért rengeteg szobrász és festő a fele királyságát odaadná.

SZL: A képzőművészeti jelleg Richard Nonas amerikai szobrász

hatására vált direktté, akit – azt hiszem – hívhatok mesternek vagy egy távoli barátnak. A munkáit látva nagy felismerés volt, hogy kapcsolat van köztünk, és idővel kialakult a személyes kapcsolat is: elmentem egy bécsi kiállításának a megnyitójára, hogy találkozhassek vele, sikerült beszélgetnünk, megszerezhettem az e-mail címét, és elkezdtünk levelezni. Egyszer felkértük szerzőnek, közölni szeretnénk volna az egyik írását a saját, szűk körben terjesztett kiadványunkban, az *Uncomfortable Architecture* magazinban. Küldtünk tiszteletpéldányt, és annyira megtetszett neki ez a szó, hogy a lelkesedése azóta is ösztönöz a „kényelmetlen” jelző felvállalására. Gondolom, azért reagált ilyen pozitívan, mert a hetvenes évek hangulatát idézi, amikor az építészet kényelmetlenségéről beszélünk. Gordon Matta-Clark barátja volt, a szobrai nem állnak messze az építészettől.

GDE: Az „uncomfortable”-ben benne van a tagadás. Mi is valami ellen megyünk, mint ők annak idején, amikor az Anarchitecture-t elindították.

SZL: Nonas szerint a munkáinak az a feladata, hogy az embereket egy pillanatra kényelmetlen szituációba hozza. Megzavarja, elbizonytalanítsa őket azzal kapcsolatban, hol is vannak. Újra kell definiálniuk a jelenlétüket. Normál esetben elfogadod, hogy itt vagy ebben a rendszerben, amiben létezel. Mivel viszont maga a rendszer nem ösztönöz a rákérdezésre, ezért ő a szobraival segít ebben.

Ti is szembesíteni akarjátok valamivel azokat, akik belépnek a házaikba?

GDE: Ne érts félre, nem erkölcsöszkunyhókat akarunk tervezni. De az biztos, hogy a házainkkal kritizálni igyekszünk azt a rendszert, amelyben létrejönnek. Igaz, elfogadjuk a kereteket, és próbálunk megélni azok között, de valójában más rendszert alakítanánk ki, és ezt az építészetben próbáljuk is megjeleníteni. Csak új rendszereket nem lehet olyan könnyen felépíteni.

SZL: Meg az építészet szerintem sokkal összetettebb a képzőművészetnél – egy szobornak vagy egy installációnak a galéria terében való elhelyezésénél – abban a

tekintetben, hogy sokkal több felételnek meg kell felelnie: a funkciónak, az előírásoknak, az energetikai követelményeknek, és akkor még erre tapadnak rá azok az óriási költségek. Itt sokkal kevesebb lehetőség marad a szórakozásra.

Az Anarchitecture hozzáállásához képest ezek szerint döntő különbség, hogy ti igenis használatra szánjátok az épületeiteket, sőt még az installációitokat is.

SZL: Ez szerintem nagyon fontos nálunk. Próbáltuk eddig tartani, hogy építészek vagyunk. Mondta Dénes, hogy inspirálódtam képzőművészekről, és majdhogynem szorosabb a kapcsolatunk velük, mint az építész közeggel. Az egyetemi évek alatt gondolkodtam azon, hogy abba kellene hagyni, és inkább képzőművészkedni, mert sokkal szabadabb – éppen ahogy Chillida is abbahagyta az egyetemet, mert rájött, hogy művészként tudja igazán bemutatni a teret, illetve a terek és az anyagok kapcsolatát. De valahogy mindig visszatértünk, maga az építészet jobban érdekelt minket.

GDE: Izgalmasabb a kötöttségek között kifejezni magad, amikor vannak szabályok, és nem lehet mindent olyan szabadon.

A honlapotokon olvasható egy manifesztumszerű önmeghatározás, és abban az áll, hogy „a kortárs népi építészet” lehetőségeit kutatjátok. Édesapám egy szabadkéményes házban született Szatmárban, ezért azt könnyen el tudom képzelni, hogy a 20. század derekán milyen volt a népi építészet. De a tézisesítés után egy radikálisan más közegben folytatódott a parasztok élete, és már korántsem annyira egyértelmű, hogy mi a „népi” a falusi építészetben. Szerintetek mitől lesz „népi” ma egy épület? A falusi a „népi”? Vagy a buhera? Vagy esetleg az a ház, amelyik kapcsolódik a természethez?

SZL: Az egyetem alatt sokat olvastam Lükő Gábornál arról, hogy szerintem miként gondolkodott egy magyar ember a térszervezésről, a kertről, a kert és a ház kapcsolatról. Hogy a magyar paraszt szétszedi különálló épületekbe a funkciókat, ennél fogva a kertet átjárások hálózák be. A megfigyeléseit most is érvényesnek, új-

ragondolásra érdemesnek tartom. Miért úgy épült fel a porta, hogy a kerten keresztül jutottál el egyik funkciótól a másikhoz?

GDE: Vagy miért építettek nyitott ereszeket?

A fenti térszervezési megoldások továbbélése a mai népi építészet?

GDE: Nem a régi házak formáit kell másolni, hanem a mögöttük lévő gondolkodásmódot, attitűdöt, egyszerűséget – és mindezeknek a kontinuitása lehetséges. Tehát a népi építészetet nem tekintjük lezártnak – igaz, nem is idealizáljuk, hanem –, megpróbáljuk beleélni magunkat abba, hogy még mindig lehet úgy építeni. Függetlenül attól, hogy milyen anyagokat használsz. Miért ne lehetne? A lényeg az, hogy miként rakod össze.

Hogy mit értetek „népi” alatt, azt kezdem érteni. És miért kortárs?

GDE: Mert most csináljuk, ennyi.

Magyarul a saját házat építő paraszt észjárását akarjátok áthozni a 21. századba?

GDE: Ezt nem lehet ennyire egyértelműen kijelenteni.

SZL: Fontos, hogy az építést is az építészet részének tartjuk. Az egyetemen csomópontokról tanultunk, de nagyon ritkán alakult ki arról diskurzus, hogy valójában valaki keze alá tervezel. A levegőben maradtak kérdések. Hogy most akkor az építőmunkás keze alá rajzolsz? Vagy te csak rajzold meg, és a többit bízd másokra? Hogy addig fognak ott az építkezésen ókumlálni, vagy úgys kifejelesztenek egy olyan technológiát, amivel sikerül megépíteni a tervet?

Talán segít megérteni az attitűdünket a következő példa. Az eresz nélküli – rejtett esővízelvezetésű – házak divatban voltak, amikor indultunk. Hamar rájöttünk, hogy ha követni próbáljuk ezt a divatot, akkor a vizesedés elkerülése érdekében olyan erős hátsó technológiát kell alkalmazni, ami sokkal bonyolultabb a szarufa túllógatásánál és egy csüngő eresz kiképzésénél. Maradtunk a hagyományos megoldásnál. Csak erre azt mondták, hogy a tervünk nem képviseli „azt az építészeti minőséget”. Mi viszont nem akarunk klisékkel foglalkozni, miközben mégsem lehet azt mondani a házainkra, hogy nincs bennük

semmi különös a kész csomópontokon kívül. Kicsit mégis megzavarják az embert.

GDE: A másik, amihez ragaszkodunk, hogy nem minden papíron dől el. Nem mindent találunk ki előre, hogy aztán már csak gépiesen meg kelljen csinálni. Sok lehetőséget nyitva hagyunk, meghagyjuk az építés szabadságát. Ez egyébként abból is adódik, hogy a megrendelőink többségének csak engedélyeztetési tervre van pénze, de kiviteli tervekre már nincs. A csomópontokat pedig kitaláljuk, ahogy épül a ház, és szerintem ezért keltünk népi hangulatot.

SZL: De ez a gondolkodásmód jellemző is lett Európában. – Amikor végeztünk, akkor a sztárépítészekről beszéltek, és mindenki olyan nagyvonalú építészetet próbált csinálni, mint ők.

GDE: Arra törekedtek, hogy egy konkrét formát kössenek a te nevedhez is. Frank O. Gehry, Zaha Hadid, Rem Koolhaas, Santiago Calatrava: ebben nőttünk fel, és valahogy a mi generációnkban megint kialakult az ellenérzés az-
zal szemben, ami éppen népszerű volt. Meg ki is lett maxolva, ráadásul jött a válság. Minden adott

volt ahhoz, hogy újra alulról lehessen valamit elkezdni.

Van egy közös szavunk, amit arra szoktunk mondani, ami tetszik nekünk: ez a „paraszt”. Nagyon nehéz be kategorizálni, hogy mitől lesz valami „paraszt”, de ez az, ami összeköti az ízlésünket. Egy angol fiú járt egyszer nálunk, és vele végül arra jutottunk, hogy „rude”-nak lehetne fordítani.

A „rude”-ot hirtelen nyersként vagy rusztikusként fordítanám vissza magyarrá.

GDE: Igen, de közben azt is jelenti, hogy laza, mégis jó. Akkor használjuk, ha valami nagyon jól látunk. Különösen, ha egy attitűd tetszik nekünk. Vagy ha nagyon jól akarunk csinálni – bármit –, akkor azt mondjuk, hogy ez „még nem elég paraszt”.

SZL: A „rude”-ot valóban vissza lehet fordítani nyersnek vagy durvának, de szerintem ezek nem illenek hozzánk.

A rendszerváltás óta épült házak közül melyikre mondjátok azt, hogy „paraszt”?

GDE: Na, ez az, hogy nem sok mindenre...

SZL: Pont az építészet a legnehezebb ilyen szempontból, mert még a saját a házainkban sem látjuk visszaköszönni.

GDE: Talán a csömöri házra és a Lukács öccse, János nagykovácsi házának a bővítésre rámondanám. Néha elérjük ezt a szintet, de szerintem eddig nem sikerült maximálisan.

SZL: Ha valami „paraszt”, akkor az tényleg az a népi építészetben megfigyelhető hozzáállás, aminek a lényege az elégségesre törekvés; aminek a segítségével el lehet kerülni a túlmunkáltságot. Tavaly decemberben Bécsben, a Magazin nevű építészeti galériában rendeztünk kiállítást. Egy éttermet, pontosabban egy étkezőasztalt és székeket csináltunk, és a kiállítás arról szólt, hogy végre le lehessen ülni enni. Tudod, van az az állapot, amikor már annyira éhes vagy, hogy csak el akarod készíteni az ételt, hogy leülhess enni. A „parasztság” az, amikor éppen annyit raksz bele, hogy megehesd, hogy használhasd. Hozzá kell tenni, hogy csak tíz napunk volt összerakni a kiállítást, és a költségvetés is alacsony volt, de egyébként is annak a

vágnak a tisztasága érdekelt minket, amikor egészen egyszerűen csak le akartok ülni közösen enni. És arra törekedtünk, hogy a kiállított bútorok is megőrizték ezt a vágyat. Ez nem trash, pont az ellentéte. Valamiféle emelkedettség, ami benne van a paraszti hozzáállásban.

GDE: Szerintem Tarr Béla attitűdje hasonló. Ő maga mondta, hogy mindig csak ugyanazt a történetet mondja el a szegénységről, kilátástalanságról. A forgatáson zajló folyamatok szabadon engedése következtében mégis teljesen más lesz az összes filmje. Mintha ugyanazt csinálnánk mi is, ugyanazt próbálnánk kifejezni, megmutatni, csak az adott szituációban mindig másfelé mozdulunk el.

SZL: Azért is gondoljuk kifejezőnek a „paraszt” szót, mert kettős. Egyrészt a parasztok házaira, a paraszti kultúrára, azoknak az egyszerűségére utal. Másrészt pedig ma pejoratív értelemben használják: amikor valaki bunkó egy kicsit, nem tartja be az illemszabályokat, nem úgy gondolkodik, mint a többség. Egy kicsit érezzük magunkon, hogy a mun-

káinkkal mintha mi is kritizálnánk magát a kortárs építészetet.

GDE: A kortárs építésznek ezt a műtűrös, kitalálós, nagyon fekete ruhás karakterét. Mi tudatosan nem akarunk ilyen karakterré válni.

SZL: Tehát mi pozitív értelemben használjuk, de az építészek között olyanok vagyunk, mint akikre ma pejoratív értelemben mondják azt, hogy „paraszt”. Fontos, ahogy Dénes is hangsúlyozta, hogy ez nem egy ilyen erénycsász gondolkodás. Nem arról szól, hogy aki nem ezt csinálja, vagy aki nagy projekteken dolgozik, az nem jó, nem fontos építész. Egy iskola vagy egy kórház tervezésekor nem lehetséges az, ami talán kisebb léptékben működik.

Jól sejtem, hogy több mint tíz éve egyensúlyoztok az építészeti élet centruma és széle között? Hosszú ideje elismer titeket a kritika, miközben olyan rokonoknak, barátoknak terveztek, akiknek talán kiviteli tervekre sincsen pénzük.

SZL: Válságban kezdtük el, és kicsi bútorokat gyártottunk ismerősöknek, hogy fenn tudjuk tartani magunkat. Majd elindult a nő-

vekedés, pontosabban a léptéknövekedés, és elindultunk az építészet fele. Most pedig drasztikusan érzem azt, hogy jön a válság, és ugyanúgy fel kell építeni ezt az egészet. Újra el kell kezdeni bútorokat eszközölni.

Amit csináltak, az alkotás vagy munka?

GDE: Alkotás valahol, de kőkemény részei vannak.

SZL: Mi azért sokszor „munkának” hívjuk, ha egymás között beszélünk.

Galériákba vagy fesztiválokra installációkat készíteni ugyanolyan örömet ad, mint az építés? Teljes értékű munkák ezek is?

SZL: Nincsenek alacsonyabb polcon, de értelemszerűen a kurátorok számára fontosabbak a kiállítások, és még több örömet találnak bennük, mint mi.

GDE: Ezekért sose kapkodtunk, sose jelentkeztünk kiállításokra. Viszont az élvezetes bennük, hogy utazhatunk, embereket ismerhetünk meg, közösséget építhetünk. Jó úgy menni valahova, hogy nem kérdés, miért vagy ott.

És ha egyszer tervezhetnétek múzeumot, ahol a kettő összeér, az kellemes feladat lenne?

GDE: Egy böszme valami a város közepén, az nem annyira érdekes szituáció. Olyan múzeumot építenénk, amit meg kell találni, mert a természet része. Peter Noever – aki azóta egyébként huszonöt évig a bécsi Iparművészeti Múzeum igazgatója volt – a 70-es években kivonult Bécsből, és vett egy pincét Parndorftól nem messze. Beomlasztotta a végét, és kialakított körülötte egy kulturális teret, a *Die Grubét*. Miután jártunk itt, mi is terveztettük, hogy veszünk egy telket valamelyik szőlőhegyen, és átadjuk ugyanígy a köznek. Durva élmény volt, hogy az építészetnek már a hely megtalálása is része. Egy másik szőlőskerten keresztül tudtuk csak megközelíteni, be volt növe, és úgy éreztük, mintha csak a miénk lenne akkor.

SZL: Az egyik legnagyobb építészeti élményem volt – ha kortárs építészetről beszélünk.

A beszélgetésre 2023 májusában, az építészkollektíva pesthidegkúti műtermében került sor.

Műhely
Pesthidegkút, 2022

Útikönyv a magyar hétköznaphoz

Darvasi László, *Az év légiutas-kísérője*, Budapest, Magvető, 2022

Darvasi Lászlónak 2015-ben jelent meg legutóbb novelláskötete, a tavalyi évben pedig – hatvanadik születésnapja alkalmából – ismét rövidprózákkal jelentkezett. Darvasi elmondása szerint *Az év légiutas-kísérője* az előző novellagyűjteménye, az *Isten. Haza. Csal.* című kötet folytatásaként is értelmezhető. Novellisztikájában és az utóbbi évek prózájának tekintetében is – fordulópontot jelöl ez a két könyv.

A *lojangi kutyavadászok* vagy a *Vándorló sírok* kínai tárgyú novelláitól, a legendáktól, a jugoszláv polgárháborútól (*Szerezni egy nőt*) vagy éppen az örökéletű, csodatevő figuráktól (*A könnyemutatványosok legendája*) eltávolodva Darvasi ezúttal egy összetéveszthetetlenül magyarországi közegbe helyezi elbeszéléseinek helyszínét. A *Szerelmem, Dumumba elvtársnő* című novelláskötet hiába repít minket Kairó, Brazília, Románia tájaira, az

alcímben mégis azt olvassuk: *Magyar novellák*. A „magyarság” meghatározása Darvasi szövegeinek kontextusában már ezen utóbbi kötet kapcsán is kérdéseket vetett fel – ahogy Radnóti Sándor egy beszélgetésben kitér erre: „*Rövid magyar novellák*” címmel van itt összegyűjtve tizenvalahány kis írás. Ezeket én nagyon érdekesnek tartom. Sokat gondolkodtam azon, hogy mi is itt a magyar, azon a természetes adottságon kívül, hogy egy magyar író magyar nyelven ír rövid szövegeket. Csak arra a titokzatos dologra tudtam jutni, ami Adynál úgy hangzik, hogy »az ősz, az ősz, s a magyar élet, / olyan egyforma, mit beszélek«. Tehát valami titokzatos vonatkozása van itt ennek a jelzőnek, hogy magyar.” (*Irodalmi kvartett* Darvasi László Szerelmem, Dumumba elvtársnő című novelláskötetéről, Beszélő online, utolsó letöltés ideje: 2023. május 19.) A történelmi távlat, a

térbeli és időbeli távolság ellenére Darvasi „embereket akar látni a mondataiban”, ahogy azt a *Szerezni egy nőt* című kötet invokációszerű nyitónovellájában is írta. Az *év-légiutas kísérlőjében* (és részben az *Isten. Haza. Csal.* című kötetben is) ugyanakkor már olyan motívumokkal, képekkel dolgozik a szerző, melyek megmásíthatatlanul magyar jellegzetességek. A református temető híres kutyájától kezdve, a járási könyvtárnapon rotyogó kakaspörköltön át, a taréjjal elszaladó macskáig minden leírás ismerős jeleneteket idéz fel az olvasóban – *pirosarannyal bolondítva*.

A négy ciklusra osztott kötet darabjai többé-kevésbé jól behatárolható tematikai csomópontok mentén rendeződtek össze. A kötet első ciklusa, a *Peruvian Airlines Művésztelep* olyan művészeket sorakoztat fel, mint a közepszerű színész vagy operaénekesnek készült porszívóügynök, ugyanakkor az *Egy postamester balladájában* a postamester drámai tette tűnik fel művészi színzetűként, az *Idegenek az éjszakában* című novella Lujza nénijének pedig egy zeneszám válik majd-

nem létszükségletté. A második ciklustól kezdve a novellák főként a családi közegre helyeződik át, a kötet harmadik egységében (*Kati és a néger*) pedig olyasfajta problémák kerülnek felszínre, melyekbe a családon kívüli személyek is beavatkoznak. Megtudjuk például azt, milyen befolyása lehet a családi elnyomásra egy betörő-

nek (*Meleg*), mi köze a polgármesternek Katika új barátja érkezéséhez (*Kati és a néger*), ki az állatorvos szeretője (*Karácsony otthon*), milyen szóbeszéd kering Juditkáról a kocsmában (*Sárga Lada*), és hogyan derül fény egy megcsalásra az osztálytalálkozón (*Szőke*). Az utolsó ciklus novelláiban pedig a szülő-gyerek viszony kerül fókuszba – a bevándorlók miatt hisztérikusan aggódó anyja (*Hafsa*) és a vejét megleckéztető após (*Szülői értekezlet*) mellett az anyját meggyilkoló kislány törté-

nete (Szép csöndben egy utolsót szűrni) is helyet kap.

A szerző költői indulását is figyelembe véve, a Darvasi-prózára általánosan jellemző a líraiság, a költői képalkotás, ez a stílusjelleg pedig a narrátori szólamban érvényesült leginkább. Az új kötet darabjaiban ettől kissé eltávolodik, a leíró részek szerepét átveszik a dialógusok, a párbeszédesség, és a narrátor saját nézőpontja helyett a szereplői tudatokat helyezi előtérbe. Kevesebb a lírai tájleírás vagy karakterábrázolás, a szerző aktuális jelenéről írva a szöveget nyelvilag is aktualizálta. „Gondolkodott tegnap, elővegye-e a szettet. Ha előszedi, a fiai értik-e majd, ez mit jelent. Mert nem az, hogy nem próbálta megértetni velük, mit jelent a dédpapa meg a dédmama fotója, a dagerrotípiák, mit jelent egy keresztlevél, mit jelentenek a keresztény származást bizonyító igazolások vagy a Biblia hátsó oldalára kanyarított születési dátumok. Ezekkel a kanalakkal ettek a dédszülők.” (93) Bár a legtöbb szövegben adott egy mindentudó narrátor, nézőpontja ugyanakkor nem, vagy csak korlátozottan jelenik meg – leginkább

a közösség vagy a szereplők beszédmódja érvényesül. Ha egy-egy bekezdés erejéig mégis az elbeszélői nézőpont jut érvényre, nagyon gyakran ezek ironizáló, már-már parodisztikus betétek lesznek. Az *Egy jó ember temetése* című novellában például – Harsányi tanító néni végső nyugalomra helyezésekor kétszáznál is többen jelennek meg a szertartáson, amit az elbeszélő a következőképpen kommentál: „Egy ekkora településen a rossz ember temetésén is összegyűlik száz-kétszáz gyászoló, és éppúgy viselkedik, mint a jó emberek temetésén. A rossz ember éppúgy űrt hagy maga után, mint a jó, amikor elhalálozik.” (88)

A novellákban megjelenő karakterek hétköznapi emberek – gyakran olyannyira sematizáltak, hogy nevet sem kapnak, így maradnak „anya”, „apa”, „feleség”, „férj”. Életüket olykor abszurd történés rázza meg: „kilép az ember saját magából, az egyik pillanatban még normális, tudja, ki ő, hol a helye, és a következő pillanatban fölrobban benne a csöndes, kitartott téboly.” (83) Ilyesfajta felforgató események tör-

ténnek Darvasi karaktereivel – a mozgásképtelen öregasszony összebarátkozik a lányáékat újra és újra kifosztó betörővel, a lebé-nult, vegetatív állapotban lévő Jakabné gondolatait csak volt férje képes meghallani, egy öregkori házasság a halott férj miatt bomlik fel, egy játékbaba mintha menstruálni kezdene. Bár nem tévedés azt állítani, hogy mindezek abszurd történetek, mégsem meghökkentő csattanókkal zárulnak. Nem variál különböző írásmódokat vagy beszédmódokat, tulajdonképpen ugyanarra a sémára épülő novellákból áll össze a kötet. Elbeszéléstechnikai, történetvezetési vagy akár terjedelmi szempontból nehéz elkülönülő, kirívó darabokat találni a kötetben, néhány kivételtől eltekintve. Például első szám első személyű nézőpontból elbeszélt szöveggel alig találkozunk a kötetben – szemben például az *Isten. Haza. Csal.* kötettel, amelyben még leginkább szereplői narráción keresztül ismerjük meg a történeteket. Az *év légiutas-kísérőjében* azért lehet jóval gyakoribb a külső elbeszélői nézőpont használata, mert ezúttal nem csupán egy

központi karakter szólamának, de az adott közösség hangjának is érvényhez kellett jutnia.

A novellák világába betörő valós események semmiképp sem politikai színezetükben kapnak teret. A világlágyvány, az orosz-ukrán háború nem jut kitüntetettebb szerephez annál, mint hogy mi lesz a házhoz szállított ebéd aznap, vagy miért vannak rémálmai a gyerekek egy borzról. A szövegvilágokban a globális események által okozott problémák marginálisak, mindössze olyan mértékben szerepelnek, amilyen relevanciával ezek valóban be tudnak férközni a mindennapi közbeszédbe, amennyire beszivárognak ezek a témák a családi vacsoraasztalhoz – és ekkor is humorral oldva jelennek meg a novellák valóságreferenciái. A *legkisebb Górr* című novellában például a párbeszédeken keresztül bontakozik ki, hogy a koronavírus mennyire van hatással egy vidéki, tanyasi házaspár életére. A korlátozásokról, büntetésekről hallva az öregember szenvedélyesen felcsattan: „már megbocsásson az asszony, de itt, ezen a tanyán, ami az apjáé volt,

az apja pedig a nagyapjától kapta, a nagyapa házassága után építettek, fölverték a környékbeli tanyaikkal, és száz éve áll legalább, Trianon óta megvan, [...] megvan az ól, áll a gémes, szóval ő itt azt csinál, amit akar, amihez éppen kedve van [...], ha neki kedve van, kiabálta, hát az udvar közepébe szarik.” (77–76)

A gombaszakértő halála és a *La strada* felfoghatók a kötet ars poetikus darabjaiként is – ezek keretezik a négy ciklus szövegeit. Ez a megoldás nem idegen Darvasitól – tekintve, hogy hasonló eljárással élt, amikor az *Isten. Haza. Csal.* novelláskötetet az *És hogy mondjunk valamit az irodalomról* című szöveggel zárta, mely szintén hasonló funkcióval bíró elbeszélésnek tekinthető. A gombaszakértővel a saját felesége által készített gombapaprikás végez, majd a vallomást követően a nyomozó mégis eszik az asszony főztjéből. A férfinak azért kell meghalnia, mert megállás nélkül beszélt, mindenről, magáról és legfőképpen az emberekről. A *La strada* mozigépésének tette pedig csak évekkel később lepleződik le, aki maga mesélte el a film

nézőinek a történet végét, elvágva azt az utolsó tíz percnél. Mint ha ez a két novella két különböző értelmezői stratégiát kínálna az olvasó számára – vagy kérdés nélkül eszik a gombapaprikásból, elfogadva ezzel a más által kreált, de talán számára nem kielégítő lezárást – vagy megalkotja a saját verzióját.

A kötet végére egy különös magyar társadalmi tabló rajzolódik ki, az olykor abszurd zsánerképek tragikus színezete mellett mégis bőven találkozunk Darvasi László szövegeiben humorral és iróniával. A kötet nem a szubjektumközpontról, egyes szám első személyben elbeszélt történetekre fókuszál, inkább az általánosabb, közösségi kérdésekkel foglalkozik. Az *év légiutas-kísérője* egy olyasfajta vállalkozásnak is tekinthető, mely a szubjektumtól messzebb lépve, távolságból szemléli a közeget és a benne lévő embert, a közösséget kívülről tekintve („légiutas-kísérőként”) pedig képes bemutatni ezeket az egymástól sosem független sorsokat is. Talán ennek is tudható be a kötet végi köszönetnyilvánítás, melyben a szerző a hazájának és hazája állampolgárainak fejezi

ki halálját. „Milyen furcsa dolog is ez, az ember mások történeteivel foglalkozik, azokat jegyzi le, azokat fogalmazza, miközben csak magáról akar beszélni. Sokszor az

derül ki, hogy a fellelt, megtalált történetek mind másokéi. Kiderülhet, hogy az embernek magának nincs is története. Nem is volt.” (108)

Fejérvári Katalin

„Egy oroszlánsörényű rendőrlány és a kollégája kísérték ki az épületből”

Mán-Várhegyi Réka, Vázlat valami máshoz, Budapest, Magvető, 2022

Mán-Várhegyi Réka tavaly megjelent, *Vázlat valami máshoz* című kötete négy különböző felületen már publikált tárcából épül fel. A külön megjelent írásokból összeálló négy töredékes rész négy különböző, de egymáshoz sokszorosan kapcsolódó nő minden napjait mutatja be. Szakmájukat és gazdasági helyzetüket tekintve különböző pozícióban lévő, azonban ugyanazon a helyen élő, hasonló élethelyzetű értelmiségi nők világába kapunk betekintést. Számos kérdéskör felmerülhet Mán-Várhegyi új művével kap-

csolatban, ezek közül kettőt emelek most ki, egyrészt a fejezetek egymáshoz és – érintőlegesen – Mán-Várhegyi korábbi prózájához való viszonyát, másrészt pedig azt, hogy miként jelennek meg a műben különféle társadalmi problémák.

Négy személyiség történeteit tartalmazza a *Vázlat valami máshoz*. Hiába más a szakmájuk és a lakóhelyük, anyai létük, az őket körülvevő világ problémái összekötik őket – a koronavírus-járványtól a közelgő klímakatasztrófa felé át a nők elnyomásáig számos

jelenség megjelenik történeteikben. Ez pedig összetett szerkezetet eredményez. A mű felépítésével kapcsolatos kérdésekre megoldási lehetőséget kínál annak utolsó része. Mint többen rámutattak már, az a kötet megalkotására is vonatkoztatható: főszereplője, Anikó, az író elbeszélése és meglátásai is lehetséges magyarázatokat nyújtanak a *Vázlat...* sajátosságaira, alakjára pedig a szerző alteregójaként lehet tekinteni. Bár csábító az a gondolatmenet, hogy az előző három részben feltűnő motívumok és nyelvi jellegzetességek a negyedik valóságából származnak, ezt a lehetőséget gyanúval kell kezelni. A bizonytalanságra az is figyelmeztet, hogy a szereplő neve eltér a szerzőétől. Sőt, a mű azon értelmezői, akik kiemelték Anikó szerepét, megmaradtak annál az életrajzi szerző által is elmondott ténynél, hogy a töredékesség praktikus eredetű, a gyerekeknevelés, a megélhetést biztosító munka, a családtagok által kikövetelt figyelem és a háztartás vezetése mellett lehetőség sem volt másra.

A mű szerkezetének összetettsége ugyanakkor többet jelent an-

nál, mint hogy a részek csupán zárójelbe zárt, hármas pontokkal elválasztott töredékek kényszerek szülte összességei. Természetesen ennek önmagában számos következménye van: az olvasót vonzó hiány, a valóság és a fikció közti határvonal látványos elmosása, vagy például az, hogy a műegész tudatosan reprezentálja a fentebb leírt élethelyzetet. A töredékesség nem új jelenség az irodalomban, a romantika egyik fő jellemzőjeként tartjuk számon. A romantikus irodalomban is megfigyelhető, hogy a töredéknek, a töredékességnek a női szerző és a patriarchális társadalom viszonyának bemutatásában volt szerepe, mint Szendrey Júlia életművében (lásd erről Végh Veronika doktori disszertációját: *Töredékes formák az európai romantikában: az angol és a magyar fragmentumvers*), de a romantikus fragmentumot az álomszerűség és az irónia is jellemezte, és nem feltételezett egy egész, tökéletes művet. Mán-Várhegyi kötetében viszont ezen túl a fejezetek között erős kapcsolódási pontok vannak, méghozzá olyanok, amelyek szorosabb viszonyt jelentenek annál,

mintsem hogy a részeket négy különálló személyiség egymástól független történeteiként olvassuk.

A hasonló, rendkívül igényes nyelvi megformáltság az, ami akár véletlennek vagy tudatos jelentőséggel nem bíró döntésnek is tűnhet, hiszen egyrészt a szereplők mind írnak valamit (ha más nem, képaláírásokat), másrészt pedig az irodalmi művek ritkán törekednek a belső monológok teljesen hiteles reprezentálására. Mindenképpen beleillik azonban a jelenség az itt felvázolt tendenciába. Két példa különböző részekből az irodalmian megformált szövegre: „Közöttünk ragyog az asztal, vibrál rajta a három bögre, három sziget a végtelen óceánon, három kis mentőcsónak a semmi közepén. [...] [É]s akkor hirtelen éreztem, hogy eddig a pillanatig volt csupán rosszkedvem, de most vége. Lehet, hogy a férfi átvette tőlem? Vagy én hagytam ott neki? Vagy csak az ülésen felejtettem négyrét hajtogatva? Nem tudom.” (110) A nyelvezet összefonódására egy másik példa a *kretén* kifejezés, amely három részben is feltűnik, és ennek szokatlanságára a szöveg is rámutat: „kretén,

anyám régóta nem használt kifejezése.” (132)

A mű szerkezete és a visszatérő elemek még nyilvánvalóbbá tesszik a szövegek átfedéseit. Az előbbire jó

példa a második és a harmadik fejezet határa: „Ami elég nagy igazságtalanság – teszem hozzá, és megpróbálok átnyúlni az asztal fölött,

hogy megfogjam Klári kezét. (...) [...] (...) A keze a viaszosvászon alól érkezik, remegő, szürke madárpók, kimászik az asztal sarkának redőjéből, és ott, ahol az én kezemet sejtí, a pulóverem aljába kap.” (91) Mán-Várhegyi műveire korábban is jellemző volt a távoli szereplők, jelenetek összekapcsolása, jó példa erre a *Mágneshegy* két ebédjelenete, a budai csúcsértelmiségi lakoma és a nagymamával közösen elfogyasztott piros aranyas szendvics és főtt krumpli. Az életművel való összekapcsoló-

dás lehetőségei pedig egy újabb szinttel bonyolítják meg az anélkül sem egyszerű viszonyokat. Anikó, az író, és a további három szereplő viszonyához nem csak a szöveg által létrehozott, illetve a hús-vér szerző hangjai kapcsolódnak. A befogadói élmény részévé válik Mán-Várhegyi többi műve, és az azok által kirajzolt szerző is, akinek vagy van Panni nevű nővére, dühkezelési problémája, gyerekkori vágya a Xénia névre, felnőttkori nosztalgiája az Európa Kiadó után, békásmegyeri múltja, vagy nincsen, de írásait precíz, átgondolt, sokszor gyilkos, de önironikus humorral átítatott mondatok alkotják. A sötét viccekre jó példa az első fejezet koronavírusos karakterének kétértelmű záró felsóhajtása: „úgyhogy van rá némi esély, hogy mégis öszejön, és még idén eljutunk az Új Köztemetőbe” (47), vagy az, hogy az egyébként is a konyhába szeszszorult író, munkájának helyet találva, beköltözik a spájzba.

A visszatérő elemek közül a legfeltűnőbb a csúnya, középkorú férfi alakja, akit fülbevalója valahogyan mégis vonzóvá tesz. Egyedül az influenszer szereplő törté-

netében nem jelenik meg. Ez az elbeszélő kissé elkülönül a többitől – például egyedül ő nem használja a *kretén* kifejezést –, mindemellett beszédét ugyanolyan irodalmiság jellemzi, mint a többi szereplőét. Ez is jelzi, hogy nem realitásra törekvő leírásokkal állunk szemben, hanem bonyolultabb, meghatározatlanabb összefüggések működnek a *Vázlat valami máshozban*. Ezt mutatják az író menekülő székének meséje és a bunker társbirtokosának álomszerű jelenetei is, amelyek azonban – bár kezdetben könnyen rászedik az olvasót – mindig visszavezetnek a szomorú valóságba. Ennek a valóságnak a reménytelenségével pedig a humorral és a menekülési útvonalakkal együtt is nehéz megbirkóznunk. Míg a *Mágneshegyben* a megjelenített problémák komplexitását ellentétezte a kimondott problémák vicces közhelyessége, itt már szóban és cselekedetben egyaránt olyan, többségükben mindennapi problémák jelennek meg, amelyeknek a közbeszédben sokszor még mindig az elhallgatás vagy az esztelen tagadás a sorsa. A bevezetőben már említetteken túl néhány

példa még a hétköznapi szexizmus, a zaklatás, a családon belüli, rejtett bántalmazás, a kórházi erőszak, hogy a nőket haragjuk elfojtására kényszerítik, vagy például az a kevésbé hétköznapiakra vonatkozó felvetés, hogy a hatalom gyakran önmaga, az elit fenntartásának érdekében jellemzi fejetlen csőcselékként a katasztrófhelyzetbe kerülőket, egyébként pedig az emberek természetükből fakadóan szolidárisak.

A problémamegjelenítés módját többen kritizálták. A *Praen* meglehetősen negatív kritikát írt Pusztai Ilona (*Napok hordaléka*, <https://www.prae.hu/article/13031-napok-hordaleka/>, letöltés ideje: 2023. május 4.), számon kérve a köteten a lezáratlan cselekményszálakat, női dominanciát, a problémák bemutatását, érzékeltetését explicit tárgyalásuk helyett. Ezeket összefoglalva úgy tűnhet, hogy leginkább irodalmisága miatt vonja kérdőre a művet. Azonban amiatt is vádolja a „nőművészetet” (Földényi F. Lászlóra hivatkozva), hogy a nő kulcsa a nő, és nem a férfi, ezért a mű csakis a nők számára bírhat jelen-

tősséggel. Hutvágner Éva a *Revizor* szintén elégedetlenségének adott hangot a kötettel kapcsolatban: „összedolgozatlan, összeköthetetlen részletek apró morzsái közt vonszolja végig a regény a cselekményszálakat [...] A szöveg, ha öniróniából és önreflexióból is többet, vagy hangsúlyosabban jelenítené meg, valójában a női írásról szólna. [...] [V]ázlatosan, inkább díszletként nyúlnak ezekhez a problémákhoz: egy mélyebb, komplexebb elemzés be nem váltott ígéretéeként.” (*Női látóhatósági mellény*, <https://revizoronline.com/hu/szerzo/312>, letöltés ideje: 2023. május 4.)

Egy harmadik kritikussal, Sipos Dorinával ellentétben (*Amit úgy nevezünk, hogy élet*, <https://www.kulter.hu/2022/08/man-varhegyi-reka-vazlat-valamimashoz-kritika/>, letöltés ideje: 2023. május 4.) nem gondolom úgy, hogy a *Vázlat...* fikcionalitása csorbát szenvedne a megjelenített problémák specifikussága miatt, abban azonban mindenképpen egyetérték vele, hogy azok megjelenítése hiteles, kifinomult, és reflexióra ösztönöz. De ezen túl zsigerien, affektíven

hat, közvetlenül az érzékeinkre és az érzelmeinkre. Összeszorította a gyomromat, feldühített, felkel-tette bennem a megaláztatás érzését és a sírhatnékot. Könnyen olvasható, de nehezen értelmezhető Mán-Várhegyi Réka *Vázlat valami máshoz* című kötete. Ki-

forrott mű, amely sötét tónusa és néhol elég bonyolult megoldásai ellenére nemcsak a magyarok nyomorúságát (*Mágneshegy*) mutatja be átgondoltan és megejtően, hanem a humorral átítatott töredékek rései közt a remény is felvillan.

Demeczky Ádám

Mindennapi szorongásunk add meg nekünk ma

Fehér Boldizsár, Nem nagy ügy, Budapest, Magvető, 2022

Nem túlzó megállapítás, hogy a szorongás évszázadában élünk. Ez a léttapasztalat nem újkeletű, már a múlt század irodalmában is megjelent, ugyanakkor eddig soha nem tapasztalt mértékű pszichés terhelésnek vagyunk kitéve, stresszhelyzetekkel kell megbirkóznunk életünk minden szegmensében. E tendenciát kiválón szemlélteti W. H. Auden 1947-es *A szorongás kora* eklogája, melyben a modern egyén kiszolgáltatott pozíciójáról tudósít a növekvő szorongásérzet és a tár-

sas magány fojtogató ölelésében. Tehát nem éppen egy újkeletű nehézséggel állunk szemben, és nem is vagyunk teljesen eszköztelenek: a modern orvostudomány és a pszichológia egyre behatóbban foglalkozik a témával, és amennyiben az irodalom háttérkörében maradunk, szakirodalmak és önsegítő könyvek garadája kínálja aranytálcán az alternatívákat egy-egy nehéz helyzet megoldására. Mindezek ellenére gyakran érezhetjük, hogy minimum haladó zen buddhistává

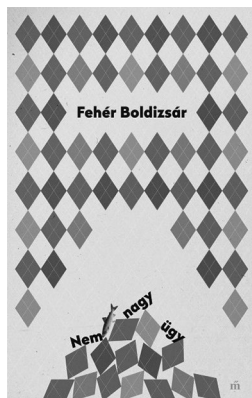
kellene átlényegülnünk ahhoz, hogy ne kezdjünk el szorongani a tömegben, a híreket olvasva, a közösségi oldalakat görgetve, az iskolában, a munkában, a magánéletben, vagy gyakran csak úgy.

Fehér Boldizsár sikeresen debütáló regénye, a 2020-ban Margó-díjjal kitüntetett *Vak majom* után ezúttal *Nem nagy ügy* címet viselő novelláskötetével jelentkezett. A humoros, rövid szemelvényekben hétköznapi szociális helyzetek kerülnek fókuszba, melyeknek egyrészt mind passzív elszenvedői vagyunk, másrészt racionálisan végiggondolva nem is kellene hogy különösebben nyomasszanak minket. Mégis ez a rendeltetésük, legyenek bármennyire is banálisak, például amikor a társadalmilag kívánatos udvariassági formáknak eleget téve képtelenek vagyunk visszautasítani egy vacsorameghívást, nem tudjuk lerázni a túlon túl barátságos szomszédot, vagy amikor fogalmunk sincsen, hogyan jelezük fodrászunknak, hogy túl rövidre vágja a hajunkat. Az elejétől a végéig szolgáltatja a kötet a homlokcsapkodós „aha-élményeket”, a poénokat, és bármennyire

is igyekszik magát nem túl komolyan venni, azért néhány megszívelendő tanulságot is tartogat a tarsolyában.

Fontosnak tartom leszögezni, hogy nem érdemes az elvárással fordulni a mű felé, hogy egy minden kellemetlen hétköznapi

helyzetre tökéletesen adaptálható vészforgatókönyvet kínál számunkra. Már a borító második oldalán olvasható ars poetica („inkább az élet kis kérdései foglalkoztatják”) is deklarálja, hogy a szerzőnek nem célja felvértezni olvasóit a stresszhelyzetek áthidalásához szükséges megküzdési mechanizmusokkal, így a kötet a tanítószándékot mellőzve az irodalom másik alapfunkcióját, a szórakoztatást hivatott betölteni. A könnyed, ugyanakkor végtelesen intellektuális humor az alkotás egészét áthatja, emellett fontos narratológiai szerepe van:

mivel minden műben cserélődik a szereplőgárda, változnak a tér- és időbeli viszonyok, a szövegek stílusa és nyelvezete, az elbeszélők száma és személye, ezért a humor az elsődleges kohéziós erő a novellák között.

Az egyszerű mondatokban kifejtett, csattanós párbeszédek és a szerző alapos, ám a mélyanalízis igényétől mentes megfigyelései a szociális interakciók átláthatatlanságáról és félreértelmezhetőségéről egyenesen a Monty Python-i abszurd, ironizáló humort idézik, ezt a hatásmechanizmust a *Nátán, Súnemből* című novella mélyíti el, amely karakterábrázolása és cselekménye egyértelműen utal a *Brian életére*. A történetben Nátán, kivárva sorát a leprások között, tónusos izomzatot és dús hajkoronát „kíván”, sikerül is jól zavarba hoznia Jézust és feldühítenie a tanítványokat. A tréfás parabola tekinthető a kötet zenitjének, mivel ezzel a történettel kiterjeszti az elbeszélés horizontját a történelmi időkre, másrészt a gondolat kísérlet már önmagában zseniális, hogy vajon egy krisztusi kaliber hogyan reagálna az emberi pitiánerség indukálta szekunder

szégyenérzetre. A történet tanúsága szerint hozzánk hasonlóan.

Nem ez az egyetlen darabja a kötetnek, amelyben egy adott művelődéstörténeti korszakba ágyazva beszél el egy fiktív történetet Fehér. Az *Egy mozgalom születésében* az avantgárd irányzatok aranykorába kalauzol el minket a szerző, és megismerkedhetünk a soha nem létezett zeronistákkal, akik „nemcsak hogy soha egyetlen alkotást nem készítettek, de ezeket az alkotásokat számos alkalommal nem állították ki.” (94) A szemelvény tematikája eltér a kötet többi darabjától, viszont megkönnyíti az olvasói percepciót és egyúttal megerősíti a szerzői alapkoncepciót, azaz hogy semmit nem szabad túl komolyan venni, ugyanakkor mindennek van létjogosultsága, mivel az ember természeténél fogva mindennek jelentőséget tulajdonít: „Ma már a legtöbb tudós egyetért abban, hogy a zeronizmus egyáltalán nem szólt semmiről, ezt pedig páratlan sikerrel volt képes megvalósítani.” (96)

A fenti példa is kiválóan szemlélteti, hogy az írói világlátás még egy tárgyilagosabb hangvételű le-

írásban is képes újabb jelentésréteget konstruálni. Az ismeretterjesztő stílusban írt *Az én éttermi kalauzomban* kronológiai sorrendbe rendezett etapokban, az asztalfoglalástól egészen a távozásig mutatja be, milyen kellemetlen viszontagságokkal találjuk szembe magunkat egy társaságban elköltött éttermi étkezésen. A személyes nézőpont ebben a darabban is hangsúlyosan érvényesül, megismerhetjük a szerző álláspontját például a borralaló létjogosultságának kérdésében: „Ezt a pluszban elvárt összeget »borralalónak« hívják, és a vendégek a pincérnek fizetik, miután elvégezte azt a munkát, amiért egyébként a fizetését kapja.” (23) Az ironizáló, enyhe társadalomkritikai színezettel felvetett kérdések mellett itt csapja arcon a befogadót először a valóság szele: a szereplők még egy felhőtlen kikapcsolódásnak szánt eseményen is szoronganak, nem élvezik egymás társaságát, ennek ellenére pusztá kötelességtudatból újra önként alávetik magukat a kellemetlenségeknek: „Ha rosszul is érezték magukat, megbeszélik, hogy feltétlenül megismétlik az eseményt.” (23)

Ezek fényében egyértelműen detektálható a *Nem nagy ügy* emberképe és a szereplők egymáshoz fűződő viszonya. Cselekedeteik többnyire érdekvezéreltek, kapcsolataik felszínesek, feszélyezve érzik magukat a másik ember társaságában. Nem képesek tanulni saját és egymás hibájából sem, meg akarnak felelni az írott és íratlan társadalmi normáknak, ezért újra ugyanabba a gödörbe esnek, amelynek önbecsülésük látja a kárát. A *vágás* című novellában a főhős például nem mer szólni fodrászának, hogy többet vágott a kelleténél, előnytelen frizurája okozta frusztrációja miatt képtelen a munkájára koncentrálni, végül annyira belelovalja magát az agóniába, hogy felesége is elköltözik. Tesz egy ügyetlen kísérletet, hogy jelezze elégedetlenségét, de próbálkozását nem koronázza siker, sőt végül a feldühödött fodrász kopaszra nyírja. Hasonlóképpen jár a vajszívű lelkes is, aki a *Szeresd felebarátodat, mint magadat*ban minden adandó alkalommal adakozik a jószándékát kihasználó koldusnak. Egyetlen alkalommal azonban elfogy a türelme és elzavarja a ké-

regetőt, aki ezt annyira a szívére veszi, hogy megtagadja a segítségét a lelkesztől.

Az utolsó szemelvény keretbe foglalja a mű egészét, valamint megidézi a szuperhősös képregényes-filmes univerzumok a csúcsra járatott tipikus karakterét, a megmentőt. Megismerkedünk Hétköznapi Hőssel, aki a szegény (és szorongó) ember Batmanjeként dobja mentőövként a deus ex machina-t a kellemetlen, modoros párbeszédekben vagy éppen félresikerült randin ragadt bajbajutottaknak. Annak ellenére, hogy átvitt és szó szerinti értelemben is képes kiemelni bárkit a kellemetlen szituációkból, mégis egy deheroizált képet kapunk róla: ha önmagáról van szó, Hétköznapi Hős sem lát át a társas interakciók bonyolult hálózataán, nem veszi a felé küldött jeleket, így a kölcsönös vonzalom ellenére sem képes szerelmi kapcsolatot kialakítani a kiszemelt lánnyal. A Hétköznapi Hős kálváriája megerősíti, hogy az elmenekü-

lés lehetősége csupán a képzelet világában lehetséges, akármennyire is szeretnénk néha elsüllyedni szegényünkben.

A könyv befejezésével mi, olvasók is bővíthetjük eggyel a műben felvetett kis, de annál érdekesebb kérdések sorát: akkor mit is tehetünk egy cikis helyzetben? A humorosan elbeszél, saját bőrünkön is tapasztalt helyzetekből kiindulva nem sok mindent. A szorongást nem lehet megűszni, ugyanis a hétköznapiak bosszúságai, az alaklomadtán félresikló kommunikáció néma kísértetként kísér minket a szociális helyzetek útvesztőjében. Fehér Boldizsár is kísértetként kezeli ezeket a helyzeteket: elismeri létezésüket, majd elengedi őket. Csak előtte még kíméletlen ironiával ízekre szedi. Tehát a legjobb, amit mi is tehetünk, ha humorral felülemelkedünk, és tényleg nem csinálunk nagy ügyet a minden napok szorongásaiból. És sokat olvasunk Fehér Boldizsártól.

Szabó Tamara

E számunk szerzői

Bódi Péter (1991) író, ifjúsági munkás, legutóbbi kötete: *HYPE* (Kalligram, 2021), Göd • **Demeczky Ádám** (1995) kritikus, PhD-hallgató (ELTE BTK), Budapest • **Endrey-Nagy Ágoston** (2002) költő, szerkesztő, kulturális újságíró, Budapest • **Fejérvári Katalin** (1999) egyetemi hallgató (ELTE BTK), Budapest-Hajdúszoboszló • **Ghyczy Dénes Emil** (1984) építész, az AU Műhely tagja, Budapest • **Gubicza Gábor** (1991) egyetemi hallgató (PPKE BTK), Tatabánya • **Istók Anna** (1977) könyvtáros, író, költő, legutóbbi kötete: *Elejétől a végéig* (Könyvmolyképző Kiadó, 2022), Gödöllő • **Király Csenge Katica** (2001) költő, író, Budapest • **Papp-Sebők Attila** (1997) költő, Kecskemét • **Petrence Sándor** íló(!) **klaszikus** kortás kötő, író, gondózkodó, mezőgazdász, többszörös Kispocsolyság Év Kötője díjas alkotó (csak 2021-ben nem, amikor a Jóska kapta de, az család vót!), könyve es van: *Fagyott pacsirta* (Prí Kiadó, 2013), *Kispocsolyság* • **Réder Ferenc** (1999) műfordító, dramaturg, *Pusztazámor-Budapest* • **Suba Dániel** (2007) gimnáziumi tanuló, Gödöllő • **Szabó Tamara** (1996) középiskolai magyartanár, Veszprém • **Szederkényi Lukács** (1983) építész, az AU Műhely tagja, Budapest • **Tóth Kinga** (1983) költő, intermedialis alkotó, performer, legutóbbi kötete: *Mondgesichter* (Matthes&Seitz, Rohstoff, 2022), *Debrecen-Németország* • **Vasas Tamás** (1989) költő, fordító, zenész, slammer, előadó, legutóbbi kötete: *Mindenkinek jut egy takaró* (FISZ, 2022), *Debrecen-Budapest* • **Veress Dániel** (1988) szerkesztő (Apokrif), *Debrecen-Budapest* • **Závada Péter** (1982) költő, drámaíró, legutóbbi kötete: *A muréna mozgása* (Jelenkor, 2023), Budapest • **Zeck Julianna** (1982) színész, író, Budapest

Istók Anna neve a szerzői névjegyek között, illetve a verséből vett mottó hibásan szerepelt az Apokrif 2022/4. számában. A tévesztésért a szerző és olvasóink elnézését kérjük!

ISSN 2060-3207

23002>

9 772060 320701

Ára: 500 Ft